

Lunds universitet
Historiska institutionen
HIS 203
Seminarieledare: Lars Edgren
Handledare: Kristian Gerner
2007-05-23 12.15 Blå rummet

Birgitta - mellan himmel och jord-

En studie av Den heliga Birgittas övergång
från världslig moder och maka till andlig.

”Ej ens drömväv är av intet, till både ränning och inslag har den verkligheter i själens värld. Lyftande, bevekande eller skräckstarkt har det upplevda varit. Men det har ej stannat vid formlös känsla, utan höjt sig till medveten form, färgstarkt och utpräglat.”

Emilia Fogelklou

1. INLEDNING	4
BAKGRUND	4
TEORETISKA PERSPEKTIV SAMT METODIK	4
SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNING	5
FORSKNINGSÖVERSIKT OCH LITTERATUR	6
KÄLLMATERIAL, KÄLLKRITIK SAMT URVAL	9
AVGRÄNSNINGAR	11
DISPOSITION	12
BEGREPPSAPPARAT	12
2.UNDERSÖKNING OCH ANALYS	13
RELIGIONSHISTORISK KONTEXT	13
BIRGITTA	14
HUSTRUN	17
MODERN	21
ÄNKAN	25
BRUDEN	27
ÖVERGÅNGEN	29
MOT ROM	33
ANALYS OCH AVSLUTANDE DISKUSSION	35
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	39

1. Inledning

Bakgrund

Den heliga Birgitta är Sveriges enda helgon och en av landets mest kända historiska och religiösa personligheter. Mer än 700 år har passerat sedan hon föddes, men intresset för henne verkar ousinligt och hennes livsverk är föremål för stor uppmärksamhet både nationellt och internationellt. Birgitta själv har blivit analyserad och tolkad ur en mängd perspektiv och hennes karaktär har både hyllats och kritiserats. Jag undrade om det kanske inte låg mer bakom detta kvinnoporträtt än det jag hade läst. Jag ville skriva om en komplex historisk individ, som upplevt både fram- och motgångar och jag kunde då anta att Birgitta upplevt dessa under sitt liv. Hur kunde hon kombinera med en sådan, till synes, lätthet de olika delarna av sitt liv utan att uppleva motsättningar och slitningar och vad kan hennes uppenbarelser berätta om dessa? Jag undrade även hur mycket arbete det låg bakom kreationen Birgitta, vilka offer som hade behövts göras.

Jag ansåg det enormt spännande att kunna närma mig en sådan historiskt betydelsefull person och se henne som en människa som slets mellan ideal, föreställningar och livsroller.

Teoretiska perspektiv samt metodik

Jag använder en hermeneutisk metod som teoretiskt verktyg vilket innebär att det är tolkningen som är mitt medel och mål. Jag strävar alltså efter en förståelse snarare än en förklaring då det ju är förståelsen av Birgittas olika livsroller som är det primära i uppsatsen.

Jag har under skrivprocessen arbetat enligt den hermeneutiska spiralen för att på ett praktiskt sätt komma mitt material nära och kunna tolka det. Eftersom jag använder olika teman av Birgittas liv för att göra en mer sammansatt analys, är den s.k. hermeneutiska spiralen viktig att behandla här. Begreppet hermeneutisk spiral innebär att ett meningsskapande alster, som t.ex. Birgittas uppenbarelser, tolkas i mindre beståndsdelar, etapper, som sedan fogas samman till en större komplex tolkning. Den slutgiltiga tolkningen är helt avhängig tolkningen och förförståelsen av de mindre tolkningarna och vice versa. Tolkningen, liksom förförståelsen, blir djupare ju mer deltolkningar som görs. Mina teman moderskap, maka o.s.v. ger liksom uppenbarelserna olika deltolkningar och dessa använder jag för att försöka förstå hur dessa tillsammans ger en bild av Birgittas möjliga liv, övergångsprocesser och inre slitningar. I de nedtecknade uppenbarelserna som Birgitta ska ha upplevt har jag alltså studerat vad som sagts, hur det sagts och i vilket syfte det sagts. Det är speciellt den senare frågan som blir extra viktig här då en av mina utgångspunkter är att Birgitta inte helt sällan använde sig av berättelserna om uppenbarelser för olika egensyften. Ytterligare en viktig komponent i

diskursanalysen är att även se vad som inte har sagts och varför. Min utgångspunkt gällande Birgittas uppenbarelser har hela tiden varit att de möjligen kan ha upplevts som verkliga för henne själv men med större sannolikhet inte faktiskt ägt rum, utan att de uppenbarelser som hon beskriver snarare är uttryck för åsikter, drömmar och känslor och vilja att rättfärdiga dessa inför sig själv och andra. Hennes handlingar och livsval kan då ses som en fond mot dessa. Jag har valt att fokusera läsningen och tolkningen till de områden som behandlar just de händelser som anknyter till frågeställningarna. Uppenbarelserna som presenteras skall fungera som ett komplement till den övriga undersökningen. De skall ses som Birgittas egna ord som kommenterar hennes liv och skall skapa ett djup åt förståelsen av detsamma.

Hypotesen i uppsatsen är att Birgitta själv slets mellan den världsliga kvinnorollen som hustru och moder och den som andlig moder och andlig Brud samt att Birgitta skulle ha behövt förändra många delar av sitt gamla liv för att bli en accepterad profet. Exempelvis stod hennes bakgrund och senare liv som mäktig slottsfru i stark kontrast mot den enkla och fromma roll som hon senare var tvungen att ikläda sig för att leva upp till sina egna och andras förväntningar på en kvinna som var Kristi brud och kanal. Birgittas övergång från det världsliga och materiella till förmån för det andliga, icke-materiella, var en nödvändig handling för henne men det var ett successivt skeende, med flera olika etapper, som tillsammans bildade en övergångsprocess som ledde henne fram till att bli ett framtida helgon.

Syfte och frågeställning

Mitt övergripande syfte med uppsatsen är att närma mig konstruktionen Birgitta, d.v.s. den gestalt och persona¹ som hon givits av både samtida och nutida levnadstecknare och forskare. Att närma mig människan Birgittas innersta och mest intima tankar är naturligtvis svårt, för att inte säga omöjligt, då de ligger begravda under alla de anspråk som finns inom biografier och tolkningsförsök. Det är dock människan Birgitta som i uppsatsen visar vägen till konstruktionen. Motivet i denna uppsats är att skildra Birgittas *möjliga* liv, att öppna ytterligare en tolkningsdörr för att utröna hur hon fungerat i sitt liv. Det är de slitningar mellan hennes världsliga och andliga liv som fanns i främst hennes moderskap och äktenskap, men även inom andra områden, som skall studeras här. Jag vill se om Birgitta hade varit tvungen eller velat sammanföra de två sfärerna eller om den ena världen övergavs till förmån för den andra.

¹ Persona är ett begrepp som skapades av CG Jung för att beskriva den sociala karaktär eller mask som en människa använder i sociala sammanhang, NE 07– 05-15 kl. 17.11. I detta fall menar jag de egenskaper och karaktärsdrag som Birgitta fått i olika sammanhang, men som inte nödvändigtvis behöver ha varit en del av hennes egen personlighet.

De frågeställningar som används för att strukturera upp arbetet är

- **Vilka slitningar fanns det mellan hennes roll som världslig och andlig moder och maka?**
- **Vilka svårigheter hade Birgitta att lämna sitt gamla, materiella och högborna liv för den icke-materiella fromheten som Kristi Brud?**
- **Hur använde hon sig av sina uppenbarelser i sitt liv?**
- **Kunde Birgitta leva upp till de ideal som hon själv hyllade och förespråkade?**

Denna uppsats fokuserar mer på Birgittas världsliga än andliga liv, men båda blandas med varandra då mycket av kunskapen vi idag har om Birgitta har hämtats ur hennes uppenbarelser. Uppsatsen skall ses som något av ett pilotprojekt då möjligheten att göra en totalanalys av Birgittas liv av denna typ är inte är möjlig i denna form. Uppsatsen skall verka inspirerande och bilda underlag till ett större arbete.

Forskningsöversikt och litteratur

Man kan grovt dela in Birgittarelaterad litteratur i tre huvudgrupper. Birgittas egna *Revelationes celestes - himmelska uppenbarelser* som jag kommer att gå närmare in på i delen som behandlar källmaterialet, de skrifter som tillkom under eller strax efter att Birgitta levde samt den moderna vetenskapliga Birgittalitteraturen.²

Den litteratur som tillkom i samband med Birgittas livstid och ofta var författad av människor i hennes närmaste omgivning är ofta av hagiografisk³ art, och flera av dessa verk användes också som stöd för Birgitta under kanoniseringsprocessen 1391. En av de viktigaste texterna är *Processvita (Vita)*, som författades av Birgittas bägge biktfäder Petrus Olavi – subprior Olavi från Alvastra samt magister Petrus Olavi från Skänninge och är en kortare biografi över Birgitta. *Vita* har naturligtvis ett stort värde i förståelsen av Birgitta då dessa bägge män under lång tid var hennes följeslagare. En annan viktig källa som även den användes under kanoniseringsprocessen och bidrar till förståelse av inte enbart Birgitta utan även hennes omgivning, är de samlade aktstycken, vittnesförhör och övriga handlingar som kallas *Acta et processus canonizacionis beate Birgittae* (*Acta*). Något som gör *Acta* extra intressant är att den innehåller uppenbarelsetexter som inte finns i *Himmelska uppenbarelser* som inte än blivit översatta från latin.⁴ Dessa båda verk bildar en spännande, om än tendensiös, bild av Birgitta

² Helge Nordahl, *Den heliga Birgitta*, Oslo 2003, s. 12.

³ En hagiografi berättar om ett helgons liv och gärning.

⁴ Birger Bergh, *Heliga Birgitta, Åtabarnsmor och profet*, Lund 2002, s.24 f.

och hennes liv och handling. Det är viktigt att hålla en källkritisk distans till vissa av de mer fantastiska beskrivningarna, men de tillsammans med *Himmelska uppenbarelser* är i sanning unika dokument. Några av de första ansatserna i modern tid att analysera själva textinnehållet i Birgittas uppenbarelser gjordes av kyrkohistorikern Knut B. Westman 1911, då han försökte tolka dessa ur ett religionshistoriskt och psykologiskt perspektiv, ett arbete som sedan Salomon Kraft tog vid i avhandlingen *Textstudier till Birgittas revelationer* som kom ut 1929.⁵

I den modern-vetenskapliga Birgittalitteraturen som oftast har formen av en biografi finns ett mycket brett spektrum av genrer och perspektiv. Många tolkningar av Birgitta har gjorts, hon har framställts i både mer och mindre fördelaktig dager och fått tillskrivet sig så vitt skilda epitet att det ibland kan vara svårt att se att allt handlar om en och samma person. Birgitta har beskrivits som en högmodig och elak kvinna, en kvinna av en stark och kärleksfullt moderlig natur, en konstnär, en mystiker, en profet och en kraftfull politiker.

Carina Nynäs diskuterar i avhandlingen *Jag ser klart?*, utgiven 2006, hur olika litterära verk kan beskriva en och samma person, på så differentierade och inte helt sällan oförenliga vis, när de hämtar sitt material ur samma källor.⁶ Kanske beror detta till vissa delar på ur vilken tid ett visst verk kommer. Vid 1800-talets slut i nationalromantikens blomstringstid var intresset för Birgitta stort, då hon som en internationellt erkänd karaktär symboliserade Sveriges kulturarv. Det var också 1857-1884 som hennes *Revelationes* gavs ut av G. E. Klemming.⁷ 1890 gav Henrik Schück ut *Svensk Litteraturhistoria* som gav en relativt mörk bild av Birgitta. Bl.a. hävdade han att hon skulle ha varit mentalt sjuk och lidit av sexuell otillfredsställelse och att hennes uppenbarelser egentligen var hallucinationer framkallade av sorgen efter makens död⁸ – ett av flertalet liknande uttalanden som fick bland andra Sven Stolpe att senare gå i kraftig polemik. Det skedde dock en förändring i synen på Birgitta 1901 då Verner von Heidenstam gav ut *Den heliga Birgittas pilgrimsfärd* som var ett nyskapande försök att på ett trovärdigt vis levandegöra Birgitta.⁹ Detta markerade en början på det som har kallats för en *rehabilitering av Birgitta*. Många framstående författare har ägnat sig åt att skriva om Birgitta och ofta ur olika perspektiv. Författaren och teologen Emilia Fogelklou tog sig an Birgitta med ett religionspsykologiskt perspektiv i sin bok *Birgitta* från 1919. Fogelklou försökte inte enbart närma sig gestalten Birgitta, utan också hennes privata och

⁵ Sven Stolpe, *Boken om Birgitta*, Stockholm 2003, 6:e upplagan, s. 13.

⁶ Carina Nynäs, *Jag ser klart? Synen på den heliga Birgitta i svenska 1900-talsbiografier*, Åbo 2006, s. 5.

⁷ Per Beskow, Anette Landen (red) *Birgitta av Vadstena, Pilgrim och profet 1303-1373*, Stockholm 2003 s. 19.

⁸ Sven Stolpe, 2003, s. 9.

⁹ Beskow, Landen, 2003, s. 22.

komplexa själsliv. Detta gjorde även Birgit Klockars i *Birgitta och hennes värld* som utkom 1971. Klockars använder Birgittas egna uppenbarelser för att måla upp hennes tänkta föreställningsvärld och även hur hon kontaktade den genom sina politiska och religionspolitiska utspel.

Sven Stolpe som var litteraturforskare och kritiker kom 1973 ut med två Birgittabiografier, *Birgitta i Sverige* och *Birgitta i Rom*, som 2003 utgavs i ett enda band under namnet *Boken om Birgitta*. Stolpe fokuserade i likhet med Schück relativt mycket på Birgittas sexualitet och hämningar,¹⁰ men även på hennes känsloliv och tro.

Hans Furuhausen skildrar i *Furstinnan av Närke som blev heliga Birgitta*, utgiven 1990, hur Birgittas samtid såg på henne och den starka stämning hon hade både inom politiken och inom kyrkan. Det är Birgittas politiska gärning som Furuhausen behandlar, men även hur Birgitta kom till den starka position hon gjorde. Politiken bildar tillsammans med sexualiteten och religionen de tre viktigaste dimensionerna av Birgitta och är de perspektiv på Birgitta som oftast tas upp när hon avhandlas. Birgitta är ofta mer av en karaktär än en person i många tolkningar. Även i de tolkningar som säger sig vilja skapa ett personligt porträtt av henne får hon inte helt sällan nästan så helgonlika eller personlighetsstarka drag att det blir svårt att veta vad som är den legendariska och vad som är den historiska kvinnan. Ett tillkommande problem som Helge Nordahl påpekar är att den legendariska Birgittalitteraturen ofta härstammar från just hagiografiska återberättningar och därför inte alltid kan betraktas som säkerställda historiska källor.¹¹ Det är dock dessa typer av tidiga biografier som givit moderna forskare sitt grundmaterial. En för denna uppsats kanske extra viktig författare är Hjalmar Sundén som i *Den heliga Birgitta. Ormungen som blev Kristi brud* gör ett komplext religionspsykologiskt porträtt och analyserar de slitningar mellan världsligt och andligt som finns inom Birgitta. Sundén pekar även på den starka splittring som sedan barndomen fanns inom Birgitta, där hennes verkliga liv och ursprung inte lever upp till de högt ställda krav hon har på sig själv. Sundén menar att Birgitta inte var en ärelysten kvinna utan en person som alltmer plågades av att inte kunna göra upp med sitt förflutna och detta skall ha gjort att hon var tvungen att genomgå vissa fundamentala inre och yttre förändringar – övergångar – för att kunna bli den hon önskade. Birgittas alltmer ansträngande relation med magister Mattias är också ett viktigt perspektiv i hans bok. Sundén har även analyserat Birgitta ur Jungs psykologiska ansats i *Persona och anima* som utkom 1981.

¹⁰ Nynäs, 2006, s. 399.

¹¹ Nordahl, 2002, sid. 14.

Birger Berghs bok *Heliga Birgitta, Åttabarnsmor och profet* från 2002 är en populärhistorisk biografi över Birgitta som ger ett mer rakt och materialistiskt perspektiv på hennes liv och han problematiserar frågan om Birgitta som både sändare och mottagare av Guds budskap. Helge Nordahl använder i *Den heliga Birgitta* från 2003 sig av sin stora kunskap om medeltida litteratur för att ge en lite en komplex introduktion, inte bara till Birgitta utan även till de litteraturkällor som finns av och om henne. Nordahl ger en riklig översikt över Birgitta och hennes liv och fokuserar på de olika livsrollerna som Birgitta hade. Prästen Luca Cesarinis *I den heliga Birgittas fotspår* från 2002 är en guide till Birgittas liv – till många av de platser som Birgitta besökte och levde på, både i Sverige och utomlands och ger en förståelse för hur Birgittas arv har förvaltats inom kyrkan.

Efter att påve Johannes Paulus II gjorde Birgitta till europeiskt skyddshelgon den 1 oktober 1999 och att Birgittaåret 2003 firade 700-årsjubileum av Birgittas födelse, kom det även annars stora intresset för Birgitta att intensifieras och ytterligare forskningsansatser att göras. Birgittajubileet vände sig till forskarvärlden för att uppmana till en utveckling av den befintliga Birgittaforskningen. Det fick gehör inte bara inom den akademiska verksamheten – faktiskt skapades över 1100 projekt av olika slag med Birgittaanknytning under 2003. Av dessa projekt var 42 böcker, varav några nämnts ovan. Samlingsvolymen och jubileumsboken *Birgitta av Vadstena* av Per Beskow och Anette Landen gavs ut detta år tillsammans med Birgittajubileets generalsekreterare Lars Bergquists *Birgitta i uppenbarelsernas spegel* och Lennart Jörälvs *Reliker och mirakel*. Två böcker som också kom ut just i samband med jubileumsåret och har en fokusering på Birgitta som kvinna är Ebba Witt-Brattströms *I dig blev den store Guden en liten pilt* där ett urval av Birgittas uppenbarelser presenteras ur ett feministiskt perspektiv och antologin *Birgitta – feminist, politiker och helgon*. Dessa sistnämnda verk kan visa ytterligare ett brott i utvecklingen av Birgittalitteratur, då de har feministiska och genusmedvetna perspektiv och ser Birgitta i ett relativt positivt ljus. Under senare år har även bilden av Birgitta som en medeltida feminist lagts fram av vissa moderna forskare bl.a. på grund av att hon ansetts ha en stark moderlighets- och kvinnlighetshyllande ton i sina uppenbarelser och att hon talar om barnafödande i sina texter. Jag har dock genomgående valt att inte diskutera hennes eventuella feministiska pionjärskap i uppsatsen då jag, av olika anledningar, inte anser att det går att tillskriva henne detta epitet.

Källmaterial, källkritik samt urval

Tillsammans med den modern-vetenskapliga Birgittalitteraturen är uppsatsens främsta källa till förståelse av Birgitta hennes egna verk *Revelationes celestes - himmelska Uppenbarelser*,

som spänner över de ca 600 uppenbarelser som hon upplevde under sitt liv. Verket som är indelat i åtta böcker, innehåller med undantag av *bok V – frågornas bok*, som beskriver en enda sammanhängande uppenbarelse¹², tematiskt indelade uppenbarelser av olika längd och datering. *De himmelska uppenbarelserna* innehåller även de s.k. *Extravagantes* – en samling bifogde uppenbarelser samt Frälsarens ordensregel, som gavs till Birgitta som grund för det kloster hon skulle stifta. *Extravagantes* hänvisas till i texten som *Extr.* och övriga uppenbarelser anges som *Rev.* om inget annat anges.

Själva nedteckningen av uppenbarelserna är mycket viktig ur ett källkritiskt perspektiv. När Birgitta hade fått en uppenbarelse så skrev hon först själv ned den på svenska och sedan översattes och redigerades texten av någon av hennes biktfäder Petrus Olavi eller av den spanske exbiskopen Alfonso de Jaén.¹³ Dessa män och även biktfadern magister Mattias har därmed haft en viktig funktion i framställandet av uppenbarelserna och de kan även ha varit med om att utforma dem.¹⁴ Detta innebär att man som läsare bör ha i åtanke att även om det skall vara Birgittas egna ord som skrivs, kan vi inte säkert veta att de inte är anpassade efter vilken bild av Birgitta som skulle förmedlas. Birgitta själv ska ha sagt till sin biktfar Alfonso att hennes ord ”gjordes vackrare” i de redigeringar som de genomgick¹⁵ och detta uttalande bör alltså finnas i åtanke både hos den som analyserar dessa texter och den som läser analysen. Uppenbarelserna har mycket skiftande karaktär och innehåll. Vissa uppenbarelser är svårtolkade medan andra har ett lättförståeligt vackert språk och innehåller allegorier hämtade från det vanliga livet och den natur och djur som fanns kring Birgitta. Birgittas uppenbarelser innehåller ibland även groteska och dramatiska motiv.

När Birgitta dog 1373 så var endast ett par av böckerna färdiga och andra var inte färdigredigerade överhuvudtaget¹⁶, vilket också uppmanar till försiktighet inför att ta alla ord som tillskrivits henne som hennes egen sanning.

Jag har genom denna skrivprocess arbetat med uppfattningen att Birgittas uppenbarelser dels bildade en inre dialog¹⁷ med en eller flera tänkta samtalsparter och dels användes som ett

¹² Bergh, 2002, s. 71.

¹³ Ebba Witt-Brattström, *I dig blev den store Guden en liten pilt, Himmelska uppenbarelser i urval av Ebba Witt-Brattström*, Stockholm 2003, s. 24.

¹⁴ Nordahl, 2003, s. 227.

¹⁵ Ruth Rajamaa ”Birgittas livsväg” *Birgitta- feminist, politiker och helgon, En antologi från Birgittajubileumsåret 2003 vid Linköpings universitet*, Red. Karin Schuback, Linköping 2003, s. 100.

¹⁶ Beskow, s. 54.

¹⁷ Begreppet ”inre dialog” används av mig här för att tydliggöra min uppfattning av Birgittas uppenbarelser som ett kommunikativt och aktivt inre skede som sedan uttolkades av henne med henne själv i en aktiv roll. Jag menar att Birgitta alltså inte enbart är uttolkare av Guds budskap, utan framför allt var medaktör i det tänkta religiösa skådespel som uppenbarelserna ingick i. Birgitta är alltså både den som levererar budskapen och den som tolkar dem. Den ryske litteraturvetaren Michail Bachtin använde begreppet ”inre dialog” för att beskriva

verktyg av Birgitta och hennes krets i olika sammanhang. En människa som sägs vara Guds språkrör och uttolkare kan inte alltid ifrågasättas och kan därför tänkas få andra möjligheter att utföra sitt livsverk och uttrycka åsikter. Uppenbarelsen skall i denna kontext inte ses som ett uttryck för den röst som kommer från Gud utan för den röst som finns inuti Birgitta själv. Kritik mot sanningshalten i Birgittas uppenbarelsen fanns redan under hennes tid. Kyrkans misstänksamhet mot profeter i allmänhet och kvinnliga sådana i synnerhet genererade motstånd mot hennes helgonförklaring och ledde till att hennes utsagor kritiserades. Motiven till denna kritik härrörde sig dock inte bara ur en skepsis mot att Birgitta verkligen ska ha upplevt det som sades utan hade även politiska motiv, bl.a. i den kritik av Kung Magnus som Birgitta framförde. Den kommer inte att tas upp närmare i uppsatsen.

Stora delar av uppsatsundersökningen och analysen bygger på tolkningar, inte bara de som initialt gjordes av Birgittas uppenbarelsen, utan även mina egna. Det kan vara en vanskelig affär att tolka material av detta slag, men jag försöker att hålla tolkningen tätt till det övriga materialet genom undersökningen, för att göra den något bredare i slutanalysen. På grund av att Birgittas himmelska uppenbarelsen med vissa undantag inte följer en kronologi, har jag valt passager eller hela uppenbarelsen som på ett tydligt vis skall kunna sammankopplas till den övriga texten.

Birgittas himmelska uppenbarelsen har översatts i olika omgångar till svenska, bl.a. av Alf Härdelin för Svenska Akademien och Tryggve Lundén. Urvalet har gjorts genom att helt enkelt läsa hennes uppenbarelsen, söka efter vissa händelser och känslouttryck och sedan använda de som har störst relevans för uppsatsämnet. Till detta har jag använt både Svenska Akademiens nätpublicering, Tryggve Lundéns översättning av "Himmelska uppenbarelsen" samt olika uppenbarelsen som funnits i den litteratur som använts i övrigt.

Avgränsningar

Birgitta levde ett både långt och innehållsrikt liv. Ruth Rajamaa beskriver i artikeln *Birgittas livsväg* Birgittas liv som uppdelat i två faser; den världsliga i Sverige och den andliga i Rom.¹⁸ Jag har i uppsatsen använt denna avgränsning och begränsar därför undersökningsperioden till Birgittas liv i Sverige, mellan hennes födelse 1301 och 1349 då hon reser till Italien. Vissa undantag finns dock då det är nödvändigt att sträcka sig till hennes första tid i Rom. Anledningen till detta är att fokus här är att studera hennes olika livsroller, som nämnts ovan, alltså en analys av individen Birgitta och inte en analys av Birgitta som

Dostojevskijs polyfona romanform. I en sådan roman träder berättaren ned från sin enbart narrativa uppgift och blir själv en av romankaraktärerna.

¹⁸ Rajamaa 2003, s. 97.

andlig karaktär. Eftersom motsättningarna finns mellan hennes liv som den världsliga och andliga Birgitta är det även mer intressant och fruktbart att studera den period som innehåller de flesta kontrasterna av detta slag.

Disposition

Uppsatsen är uppbyggd för att få en så snäv och djup förståelse för de olika ledmotiven som möjligt. Detta innebär att jag valt att fokusera på några få aspekter av Birgittas liv och utestänga andra för att dessa inte skall "störa" det som primärt ska behandlas här. Av den anledningen har jag inte lagt någon vikt, förutom där det är nödvändigt, vid Birgittas politiska roll. Uppsatsen inleds med en inledning där de teoretiska, metodiska och analytiska verktyg och material som använts i uppsatsen presenteras. Sedan följer undersökningen som inleds med en kortare historisk bakgrund, som avser ge läsaren en förståelse för hur samhället och kyrkan såg ut under Birgittas tid, både i Sverige och i övriga Europa. Sedan följer själva undersökningsapparaten som inleds med ett kapitel som rör Birgittas barndom och uppväxt. Därefter följer de två huvudämnena, Birgittas slitningar mellan andlig och världslig moder och maka/Brud som har rubrikerna Maka, Moder, Änka och Brud. Undersökningen avslutas med analys som ägnas åt Birgittas övergång från en aristokratisk och inflytelserik slottsfru till enkel gudfruktig kvinna. I den sista avdelningen beskriver jag och analyserar Birgittas sista tid i Sverige.

Uppsatsen är utformad enligt en tematisk ordning. Detta innebär att olika skeenden i Birgittas liv inte presenteras i en strikt linjär ordning. I stället finns de sorterade i olika överlappande teman som vart och ett beskriver en aspekt av Birgittas existens. Min avsikt med att använda en tematisk indelning är att de olika kapitlen skall tänkas ligga som genomskinliga papper ovanpå varandra och läsaren skall därmed få en djupgående komplex bild av Birgittas yttre stadier och inre konflikter, samtidigt som varje tema skall stå för sig själv och självständigt behandla ett ämne.

Begreppsapparat

I uppsatsen används kontinuerligt begreppet *övergångsprocess* eller enbart *övergång*. Jag har skapat detta begrepp för att kunna beskriva att Birgitta genomgick en process för att lämna det världsliga för det andliga. Övergångsprocessen är den förändring som änkan och åttabarnsmodern Birgitta var tvungen att genomgå för att komma ut på andra sidan som en andligt ren och av Gudskärlek uppfylld kvinna och bli Kristi Brud .

I uppsatsen används även en rad begrepp för att precisera Birgittas livssituation, de mest använda är moder, änka, jungfru och brud och dessa kräver en närmare introduktion för att de ska kunna läsas och förstås korrekt.

I begreppet moder och modersroll finns i uppsatsen två olika betydelser. Den första är det naturliga moderskap som Birgitta hade inför sina egna barn. Detta benämns löpande som antingen köttsligt eller världsligt beroende på kontext. Den andra användningen är den som används för att beskriva Birgittas stundande andliga moderskap för sina andliga barn, d.v.s. som vägledare och kanal för de troende som hon önskade hjälpa och leda. Begreppet jungfru och brud används i relation till främst Kristus och jungfrun (nunnan) viger genom sin kärlek till Gud sitt liv till kyrkan. Denna praktik har sitt ursprung i Bernard av Clairvaux tolkning av Höga visan¹⁹ och liknar alltså äktenskapet mellan man och hustru med kärleken mellan individen och Kristus.²⁰ Birgitta som är en av de mest kända av dessa brudar blev alltså genom sin kärlek till Gud Kristi brud. Detta symboliska äktenskap ska i denna text ses som en motpart till hennes världsliga äktenskap med Ulf och hennes kärlek till Gud som en andlig version av den köttsliga kärlek hon hyste till sin make och sina barn.

Dessa begrepp används som strukturella hjälpmedel för att skapa en bild av de olika livsroller som Birgitta spelade.

2.Undersökning och analys

Religionshistorisk kontext

Det som idag är Svenska kyrkan började få form från 1100-talet och framåt, då kristendomen var den officiella tron. Det var även då stiftet och församlingarna började inrättas i Sverige. Landet var i hög grad påverkat av kristen världssyn och kyrkan erbjöd inte bara syndens förlåtelse utan skulle även ge en form och gemenskap åt människan.²¹ Gud var närvarande inom alla delar av en människas liv, från födseln till döden.

Från och med 1000-talet ökade antalet kvinnliga helgon och bland mystikerna var kvinnorna i majoritet. Kvinnliga helgons förhållandesätt till sin uppgift beskrivs ofta som präglade av ett starkt markerande av sin egen funktion som redskap eller som tomt kärl som skulle fyllas.²² Heliga män beskrivs inte som så underordnade Gud. De väljer aktivt Gud²³ istället för att, liksom Birgitta, bli utvalda, kallade till honom. Medeltidens kvinnliga mystiker ville ”skapa

¹⁹ Witt - Brattström, 2003, s. 13.

²⁰ NE, 4 Maj 2007, kl. 20. 27.

²¹ Lars Bergquist, *Birgitta i uppenbarelsernas spegel*, Stockholm 2003, s. 12.

²² Witt-Brattström, 2003, s. 13.

²³ Rajamaa, 2003, s. 99.

en modell för kvinnlig mänsklighet på Guds nivå”. Brudmystikernas väsen skiljer sig dock från Birgittas profetroll eftersom hon hade en aktiv roll i förmedlandet av Guds ord.²⁴ Som profet visade hon vägen och uttolkade historien, och hade också möjlighet att varna budskapens mottagare att välja en annan bättre väg att gå.²⁵ En annan väsentlig skillnad var Birgittas ofta nyktra och praktiska språk som kontrasterar mot den erotiskt hängivna och inte sällan undergivna tonen man kan finna hos andra kvinnliga mystiker. En religiös kvinna som verkade under Birgittas samtid led naturligtvis av vissa begränsningar i förmedlingsmöjligheter. Henrik av Gent (död 1293) menade dock att även om kvinnan inte kunde predika eller undervisa offentligt, så kunde hon mycket väl göra det privat, liksom Jungfru Maria i tysthet hade undervisat apostlarna.²⁶

Birgitta

Den första uppenbarelsen som handlade om Birgitta ska ha ägt rum redan innan hon föddes. Den upplevdes av hennes mor strax efter att hon räddats från att drunkna i en sjö medan hon väntade Birgitta. Strax efteråt ska hon ha mottagit en vision i vilken hon fick meddelandet att hon räddats för att hon bar på ett barn som hon uppmanades ta väl hand om.²⁷ Att människor kring Birgitta redan tidigt ansåg att hon inte skulle bli en vanlig människa märks även i Herr Bengts, kyrkoherde i Rasbo, utsaga om att han i en dröm fått budskapet att hennes röst skulle hörs i hela världen.²⁸ Scenen var alltså enligt dessa utsagor förberedd för Birgitta, långt innan hon skulle gå in i rollen som Kristi Brud.

Birgitta föddes som Birgitta Birgersdotter 1303²⁹ på Finsta gård i Skederid, Uppland. Hon var dotter till lagmannen och riksrådet Birger Persson som vid denna tid var en av de mest inflytelserika männen i Sverige med stora egendomar i Uppland, Södermanland, Östergötland och Småland.³⁰ Birger hade även goda kontakter med kungahuset och det är troligt att han hade en viktig del i den uppgörelse som ledde till att Magnus Eriksson valdes till kung.³¹ Även banden till kyrkan var starka då Birgers bror var ärkebiskop Jacob Israelsson i Uppsala och hans kusin var Israel Erlandsson, senare biskop i Västerås.³²

²⁴ Witt-Brattström, 2003s. 15.

²⁵ Beskow, 2003, s.30.

²⁶ Beskow, 2003, s.40

²⁷ Stolpe, 2003, s. 32.

²⁸ Luca Cesarini, *I den heliga Birgittas fotspår*, Värnamo 2002, s. 10.

²⁹ En viss oenighet råder om detta verkligen är det rätta födelseåret, det är dock detta år som firas officiellt till minne av Birgitta.

³⁰ Lennart Jörälv, *Reliker och mirakel, den heliga Birgitta och Vadstena*, Värnamo 2003, s. 14.

³¹ Hans Furuhausen, *Furstinnan av Närke som blev Heliga Birgitta*, Värnamo 1990, s. 31.

³² Nordahl, 2003, s. 19.

Även Birgittas moder Ingeborg Bengtsdotter, som var Birgers andra hustru, kom från en mycket välsituerad släkt som utgjorde en sidogren, en lagmansgren, till den kungliga Bjälboätten (senare kallad Folkungasläkten). Modern själv beskrevs av sina samtida som en from men stolt och klassmedveten kvinna med världsliga ideal³³, något som hon i sin tur skall ha ärvt av sin mor.

Den teologiska och religiösa prägeln var stark hos familjen, liksom Mariacentreringen. Birgittas båda föräldrar var beryktade för sin fromhet och fadern var en starkt religiös man som gav stora donationer till olika religiösa stiftelser och hade fått ett avlatsbrev utfärdat för sin räkning av patriarken Egidius av Alexandria.³⁴

Det skulle tidigt stå klart att även Birgitta skulle ha en stark relation med religionen och tron. I skildringar av Birgittas barndom berättas det om flera tidiga visioner, även om relativt lite för övrigt är känt om barndomen.

En av de första visioner Birgitta ska ha fått som ska ha varit särskilt viktig för henne inte bara i uppväxten utan även genom livet, återberättas i *Vita*.

När flickan Birgitta, Kristi brud, redan uppnått sitt sjunde år, såg hon en gång, när hon låg vaken, mitt emot sin säng ett altare och en fru i skinande kläder sitta ovanför altaret. Frun hade en kostbar krona i handen och sade: "Kom Birgitta!" Hon hörde det, steg upp ur sängen och sprang fram till altaret. Frun sade till henne: "Vill du hava denna krona?" Flickan svarade jakande, och sagda fru satte kronan på hennes huvud, så att Birgitta då liksom kände, hur kronans ring vidrörde hennes huvud. Hon återvände till sin säng, och synen försvann, men hon kunde dock aldrig glömma den."³⁵

Bilden av kronan skulle återkomma även i senare uppenbarelser³⁶ och var den första som innehöll Jungfru Maria.

När Birgitta var tio år gammal ska hon för första gången ha mött Kristus i en revelation. Efter att varit med under en predikan om Jesu Kristi lidande såg Birgitta den korsfäste Kristus i en dröm. Han ska ha frågat henne om hon såg hur plågad han var, varvid Birgitta frågade honom vem som hade åsamkat honom dessa plågor.

"De som föraktar mig och glömmer min kärlek, de har gjort mig detta", svarade då Kristus Birgitta. Denna vision gjorde troligtvis ett stort intryck på Birgitta. Hon skulle även vid senare

³³ Stolpe, 2003, s. 31.

³⁴ Stolpe, 2003, s. 29.

³⁵ Hjalmar Sundén, *Den heliga Birgitta, Ormungens moder som blev Kristi Brud*, Stockholm 1973, s. 29.

³⁶ Jämför med Rev. IV:124.

tillfällen under barndomen referera till Kristus som den *korsfäste*, någon som hjälpte och samtalade med henne.³⁷

När Birgitta var endast elva år dog mamman vilket markerade slutet på Birgittas barndom. Birgitta levde nu under en tid mer eller mindre ensam på Finsta gård, då fadern till stor del var upptagen av politiken eller andra yrkesgöröml. Det kom därför att falla sig så att Birgitta flyttade till sin moster Katarina Bengtsdotter som var maka till östergötalagmannen och drotsen Knut Jonsson på Aspanäs gård i Östergötland.³⁸ En anledning till varför hon flyttar kan antas vara den ensamhet och brist på moderlig kontakt som hon eller hennes far upplevt henne leva i på Finsta. Hjalmar Sundén har framlagt teorin att Kristus kom att fylla den döda moderns plats³⁹, vilket naturligtvis är troligt speciellt med tanke på den omhändertagande och rena kärlek som han senare i Birgittas uppenbarelser sades hysa inför henne. Vilken roll Birgittas mammas död spelade för den framträdande roll Jungfru Maria har i Birgittas framför allt senare uppenbarelser är oklart, men jag finner det intressant att Birgittas egen mor i obetydlig grad nämns eller figurerar i uppenbarelserna medan Jungfru Maria ofta intar en lärande roll. Emilia Fogelklou framförde tanken att Gud var för Birgitta både far och mor⁴⁰ – någon att söka tröst hos men även ge sin kärlek till. Modern, Ingeborg, omnämns i Birgittamaterialet i mycket ringa utsträckning men hon figurerar i en av de uppenbarelser Birgitta hade i vuxen ålder, i vilken Birgitta berättar vilken fostran hon fick av sin mor:

[_ _ _] Varför skulle jag inte lämna i arv till min dotter det jag själv fick lära, nämligen att uppträda med värdighet och att leva i kroppslig njutning och dö med stor världslig heder?[_ _ _]⁴¹

Speciellt den andra fasen av Birgittas liv skulle skilja sig markant från moderns. Birgitta skulle som Kristi brud förespråka ett diametralt annorlunda liv än det som även andra vuxna kvinnor i hennes närhet, bland dem fostermodern Katarina, hade levt.

Birgittas nya tillvaro hos Katarina och Knut var även den inflytelserik och välbeställd, och den här delen av Birgittas uppväxt kom att levas under närmast aristokratiska förhållanden. Knut Jonsson kom från en släkt med stora politiska ambitioner och bedrifter inom både den svenska och danska storpolitiken. Även Birgittas nya hem var präglad av religionen och den var en stor del av livet även där. Kristus kom under denna period återigen att visa sig i

³⁷ Jörälv, 2002, s. 17 f.

³⁸ Stolpe, 2003, s. 33.

³⁹ Nordahl, 2003, s. 34.

⁴⁰ Emilia Fogelklou, *Birgitta*, Stockholm 1955, 2: a upplagan, s. 58.

⁴¹ Stolpe, 2003, s. 31.

Birgittas uppenbarelsen. En händelse som visar hur Birgitta tröstar sig med Kristus är när Katarina finner Birgitta naken, gråtande och bedjande i sitt rum. På frågan vad Birgitta gör svarar hon:

”Jag steg upp för att prisa honom som alltid brukar hjälpa mig”

När Katarina då undrar vem Birgitta menar svarar hon:

”Den korsfäste, som jag har sett.”⁴²

Birger Bergh menar att denna upplevelse visar på Birgittas Kristusförtröstan och förklarar ursprunget till hennes fortsatta tro. Jag ser den här upplevelsen som kanske det tidigaste uppvisandet av hennes tidiga bruk att visualisera religiösa karaktärer och sedan återberätta den. Det kan alltså ha handlat om en ”genom inläring förvärvad disposition”⁴³, som funnits hos barnet Birgitta och som senare fick fullt spelrum hos henne som vuxen. Emilia Fogelklou ansåg att Birgittas saknad efter sin mor och far ”hållit portarna vidöppna från den synliga världen till den inre”.⁴⁴ Jag anser att tanken på att Birgitta skulle ha föreställt och samtalat med heliga gestalter redan i barndomen eventuellt även kan ses som ett stöd för att hennes uppenbarelseberättelser inte, åtminstone inte ursprungligen, tillkommit ur politiska eller strategiska motiv utan att hon snarare, åtminstone som barn, levde sig in i rollen som samtalspartner till den grad att hon själv kan ha upplevt dem som sanna. Tillsammans med den starka religiösa prägel som funnits i de båda barndomshemmen kan dessa faktorer ställt upp förutsättningarna för den kvinna Birgitta skulle växa upp och bli.

Hustrun

Att vara en flicka född in i adeln under Birgittas tid innebar för det mesta en kort barndom, då flickor generellt giftes bort redan i tolvårsåldern och oftast hade barn innan de var tjugo.⁴⁵

Både Birgitta och hennes syster Katarina blev i tidig ålder bortgifta. Birgitta ingick 1316, vid 13 års ålder, äktenskap med den artonårige Ulf Gudmarsson, son till Gudmar Magnusson, riksråd och lagman i Västergötland.⁴⁶ Birgitta visade initialt stor ovilja inför att giftas bort i så ung ålder men fogade sig efter de sociala spelregler som hon i och med hennes börd var tvungen att agera efter. Minnet av det påtvingade äktenskapet stannade dock hos Birgitta genom resten av livet. Senare skulle hon anförtro sin då vuxna dotter Katarina att hon då hellre valt döden än äktenskapet⁴⁷, och även om denna utsago kan ha varit ämnad att skapa en

⁴² Sundén, 1973 s. 30.

⁴³ Sundén, 1973, s. 31.

⁴⁴ Fogelklou, 1955, s. 27.

⁴⁵ Furuhausen, 1990, s. 38.

⁴⁶ Furuhausen, 1990, s. 34.

⁴⁷ Jörälv, 2003, s. 19.

bild av att Birgitta som kysk kvinna motsatt sig det äktenskapliga samlivet, finns det mycket som talar för att det var en mycket olycklig flicka som blev Ulfs hustru. Birgitta skulle ha längtat efter ett liv i andlighet men hade nu ingått ett världsligt äktenskap, Helge Nordahl kallar denna konflikt för en motsättning mellan det liv Birgitta önskade, *vita contemplativa*, och det liv som gavs henne; ett *vita activa* – ett aktivt (världsligt) liv.⁴⁸ Birgitta förnekade dock inte officiellt den väg som blivit vald åt henne. Birgitta och Ulf bosatte sig efter giftermålet på Ulfåsa gård som låg vid en udde i sjön Boren, och skulle vara ett par i tjuugoått år. Det var inte bara hennes sociala ställning som förändrades i och med giftermålet, jag ser det som troligt att Birgitta också kan ha upplevt en kontrast mellan sin uppväxtmiljö och sin nya tillvaro i Östergötland. Kvinnor i hennes hemlandskap Uppland, hade andra, bättre möjligheter, ställning och en större frihet i lagen än kvinnor i andra provinser, som t.ex. Östergötland. Östgöotalagen gav en gift kvinna en mycket dålig ställning gentemot hennes make vilken bl.a. hade full tuktorätt och inte behövde betala böter till kvinnan om han inte givit henne allvarliga skador eller tillfogat henne något lyte. Även som änka hade kvinnan i Östergötland betydligt mindre myndighet jämfört med hennes Upplandsgelikar.⁴⁹ Birgitta hade alltså nu kommit till ett betydligt mer patriarkaliskt präglat samhälle, men även hon skulle i allmänhet stå på kyrkans och konventionens sida i frågor om äktenskap och även om sexualitet.⁵⁰ Att Birgitta inte frivilligt ingick i äktenskapet ska alltså inte alls ses som att hon inte till fullo levte ut rollen som hustru, i *Processvita* berättas det att makarna levde i "ett hedervärdigt äktenskap med varandra". Birgitta värderade också den ödmjuka hustrun högre än den högfärdiga jungfrun och var relativt konventionell i sina åsikter om makarnas uppgifter och platser inom äktenskapet.⁵¹

Birgitta och Ulf var ett förmöget och mäktigt par och ägde liksom sina respektive föräldrar hade gjort inte bara ekonomiska utan även sociala rikedomar. Ulf blev senare lagman, upptagen i riddarorden och riksråd i Närke och han och Birgitta umgicks i höga sociala sammanhang. Under en period var båda makarna engagerade i hovet kring kung Magnus Eriksson och dennes hustru, drottning Blanche (Blanka). Birgitta var drottningens magistra och hovdam och Ulf var under denna period ett av kungens riksråd. Det var under den tidiga delen av deras äktenskap som åtminstone Birgitta kom i kontakt med Magister Mattias som

⁴⁸ Furuhausen, 1990, s. 51.

⁴⁹ Stolpe, 2003, s. 60.

⁵⁰ Nina Sjöberg, "Birgittas livsväg" *Birgitta - feminist, politiker och helgon En antologi från Birgittajubileumsåret 2003 vid Linköpings universitet*, red. Karin Schuback, 2003, s. 112 f.

⁵¹ Sjöberg, 2003, s. 113 f.

skulle bli en av hennes biktfäder och en viktig person i hennes liv.⁵² Magister Mattias var teolog och bibelforskare och besatt en sann auktoritet inom den svenska kyrkan.⁵³ Han skulle följa Birgitta genom åren och senare bli viktig när hon mottog kallelsen.

Under Birgittas och Ulfs tid på Ulfåsa ska Birgitta inte bara ha varit en husmor och deltagit i hushållet – till den grad en kvinna av hennes status gjorde detta. Hennes sociala engagemang var omtalat. Hon, och senare även hennes döttrar, ska ha tagit hand och sörjt för både sjuka och fattiga på gården och Birgitta tog även in prostituerade som hon sökt upp bland Stockholms bordeller.⁵⁴ Birgittas sociala omsorger började alltså relativt tidigt i hennes liv. Maken Ulf beskrevs som en ”ståtlig och käck ung man”⁵⁵, men den generella bilden av honom bleknar i jämförelse med hans hustru. Liksom när det handlar om Birgitta så skiljer sig omdömena om Ulf kraftigt åt.

Han beskrivs i litteraturen som både dominerande och undergiven Birgitta⁵⁶. Det är svårt att verifiera, men det finns diskussioner om att Ulf förändrades under de sista åren av sitt liv och alltmer levde i tron och i fromhet, med största sannolikhet inspirerad av sin fru, vilket jag kommer att återkomma till. Parets uppdrag hos hovet avslutades i början av 1340-talet, då de i större utsträckning började bege sig iväg på pilgrimsresor.⁵⁷ Under hemfärden från en pilgrimsresa till Santiago de Compostela och S:t Jacobs grav som de befann sig på under första hälften av 1340-talet, blev Ulf svårt sjuk men tillfrisknade enligt uppgift mirakulöst efter hemkomsten. Han ska då ha blivit allt mer tillvänd det fromma liv som hans hustru länge förespråkade, en förändring som senare beskrevs i *Processvita*:

*Efter en långvarig sjukdom tillfrisknade mannen, och båda återvände till sitt hemland. De iakttog nu ömsesidig avhållsamhet och beslöt att inträda i ett kloster.*⁵⁸

Detta kontrasterar dock enligt bl.a. Hans Furuhausen mot de uppgifter som finns att Ulf arbetade som riksråd fram till bara några månader innan han dog.⁵⁹ Jag ser det dock som troligt att han både fortsatte vara en aktiv rådman och samtidigt fann en ökad andlighet. En eventuell omvändelse kan då ha berott på att han upplevde en tacksamhetsskuld mot Gud eller hustrun för sin överlevnad.

⁵² Nordahl, 2003 s. 69.

⁵³ Stolpe, 2003, s. 81.

⁵⁴ Nordahl, 2003, s. 57.

⁵⁵ Stolpe, 2003, s. 56.

⁵⁶ Nordahl, 2003, s. 59.

⁵⁷ Rajamaa, 2003, s. 97.

⁵⁸ Nordahl, 2003, s. 88.

⁵⁹ Furuhausen, 1990, s. 49 f.

Det ska till stor del ha varit Birgittas fromhet som var skälet till att Ulf inte hade dött. Ett av Birgittas mest omhuldade helgon, Sankt Dionysius, ska ha visat sig för Birgitta under makens sjukdomstid och talat om för henne att hennes Gudskärlek skulle rädda Ulf:

Eftersom du älskar mig med särskild fromhet, skall jag förkunna dig, att Gud genom dig vill göra sin vilja bekant för världen, och du är ansvarad i min vård och mitt beskydd. Därför skall jag hjälpa dig, och jag giver dig detta tecken, att din man icke skall dö nu av denna sjukdom. Extr: 92⁶⁰

Även om Ulfs gudfruktighet mot slutet av hans liv inte går att verifiera, så levde paret under den sista tiden tillsammans i ett hus vid klostret i Alvastra, efter att de fördelat godset mellan barnen. Birgitta måste själv ha sett sitt ansvar i Ulfs tillfrisknande. Hon var kanske mer motiverad än förut att fortsätta sitt arbete och belöna Gud ännu mer. Birgitta hade också under denna period alltmer börjat leva ett, åtminstone periodvis, asketiskt liv. Efter Birgitta hade dött skulle dottern Katarina berätta att modern sovit på ett stengolv som endast täcktes av en björnfäll och de bägge Petrusarna skulle senare skildra att hon även praktiserade späkning genom att droppa stearin från brinnande ljus på sina armar. Hon skall dock ha legat i sin och Ulfs praktfulla säng, speciellt när han var hemma, även om hon då ska ha plågats av hemska samvetskval mot Kristus som hade anklagat henne för att vara för bekväm.⁶¹

Ulf dog den 13 februari 1346, samma år som sonen Bengt. Birgitta var nu en sörjande men förmögen änka och hon bodde kvar i huset vid Alvastra till hon lämnade Sverige några år senare. Ytterligare en gång har jag kunnat se att Birgittas gudfruktiga påverkan gjort Ulf gott när hon beskriver sin make i en uppenbarelse efter hans död. Ulf talar till Birgitta från skärselden där han befinner sig för fem synder som han begått under sitt liv. Bland annat hade han i egenskap av lagman utdömt en för hård bestraffning av en man, ägnat sig åt tornerspel samt underlåtit att betala en skuld till en änka. Att han ändå undsluppit att bli dömd beror på att hans liv även innehöll delar som var honom till gagn – han biktade sig varje fredag och var generellt en rättvis och noggrann domare.⁶² Att han skall ha lytt Magister Mattias råd att inte tvinga sig in i den äktenskapliga sängen när Birgitta var gravid skall även det ha varit honom till nytta. De förtjänster som han alltså hade passerat väl in på de ideal som Birgitta hade och hennes fromma påverkan på honom hade hjälpt honom.

⁶⁰ Witt-Brattström, 2003, s. 30.

⁶¹ Stolpe, 2003, s. 64 f.

⁶² Bergh, 2002, s. 132 ff.

Modern

Äktenskapet med Ulf kom att introducera nya delar av Birgittas tankevärld; hennes syn på och förhållande till sexualiteten, kroppen och moderskapet. Det har skrivits mycket om Birgittas syn på sexualiteten, men jag menar att Birgittas tankar om sexualiteten i äktenskapet, både hennes eget och andras, inte var särskilt annorlunda jämfört med tidens gängse normer. Birgitta var inte bara en produkt av sin tid utan även av sitt kön och sin klass, och det finns ingen anledning att tro att hon praktiskt skulle ha motsatt sig sexualitet inom sitt äktenskap. Brottet i dessa tankar kommer snarare efter makens död då hon på ett betydligt mer kraftfullt sätt tar avstånd från den köttsliga lusten.

Även om sexualitet var någonting som inte var rumsrent i fel sammanhang, var det främst den sexuella excessen som fördömdes – sexualiteten skulle stävjas och bara användas i sitt rätta syfte, att alstra barn. Men trots att äktenskapet som moralistisk institution skulle fungera som ett skydd mot den utsvävande sexualiteten så ansåg vissa äldre tanketraditioner inom kyrkan att även samliv inom äktenskapet var oförenligt med ett andligt liv.⁶³ Birgitta bör ha tagit del av dessa tankar när hon växte upp och det är troligt att både hon och Ulf antingen ansåg eller trodde att samliv med ren njutning som mål var en synd.⁶⁴ Birgitta hade dock i Jungfru Maria en vägvisare till det accepterade och idealiska äktenskapliga umgänget. I en uppenbarelse berättar Jungfru Maria för Birgitta hur hon själv skapats av sina föräldrar och här kan man se Birgitta egna idealiserade syn på äktenskap och lust.

[---.] Han förenade min fader och moder i ett äktenskap av så stor kyskhet, att man ej skulle kunna finna något kyskare äktenskap, och aldrig ville de komma samman om icke enligt lagen och endast med avsikt att alstra avkomma. Och när ängeln bådade dem, att de skulle föda den jungfru, varav världens frälsning skulle framgå, så hade de hellre velat dö än komma samman i köttslig älskog, och vällusten var död i dem. 1:9⁶⁵

I denna uppenbarelse ställs riktlinjer för det köttsliga umgänget i ett äktenskap upp och liksom i andra uppenbarelsen finner jag en undervisande, om än förtrolig, ton från Jungfru Maria.

Birgitta hade upplevt Jungfru Maria ända sedan sina första uppenbarelsen, då denna hade besökt Birgitta och erbjudit henne en krona. Jungfru Maria hade under tiden alltmer fått rollen av en äldre, frommare och ädlare version av Birgitta själv, hon personifierade det ideal som Birgitta strävade efter att uppnå.

⁶³ Stolpe, 2003, s. 53.

⁶⁴ Nordahl, 2003, s. 63.

⁶⁵ Heliga Birgitta, *Himmelska uppenbarelsen*, I urval och översättning Tryggve Lundén, Malmö 1957- 1959, s. 124.

Jungfru Marias karaktär har i en del uppenbarelsen inslag av både mentor och beskyddare. Birgitta kallade Jungfru Maria *Magistra apostolorum*, apostlarnas lärare, och hon hade med tiden även blivit Birgittas lärare och mentor. Jag menar att samtalen dem emellan ibland tar formen av ett samtal mellan en lärjunge och dennes lärare, eller för den delen mellan novisen och abbedissan. Jungfru Maria lär Birgitta hur hon skall bära det ansvar som hennes roll som brud och språkrör åt Kristus medför. Birgitta är ju i denna roll även Jungfru Marias sonhustru. Det var en roll som Birgitta tog på stort allvar och även om tonen mellan henne och Birgitta är förtrolig, så är Jungfru Maria den erfarna, visa och äldsta, som med säker hand lotsar Birgitta på den andliga vägen.

Liksom i uppenbarelsen var även Birgittas lust officiellt ”död” i och med att hennes sista barn hade fötts. Det finns dock, som jag tidigare noterat, ingenting som styrker att Birgitta själv skulle ha haft umgänge med sin make enbart i avseende att få barn, men att det är det bruket som är det enda hedersamma är klart.

Äktenskapet inleddes med ett par år av avhållsamhet, vilket med tanke på Birgittas låga ålder inte var något ovanligt.⁶⁶ Sedan skulle dock Birgitta och Ulf få åtta barn tillsammans. År 1319 föddes Märta och sedan följde Gudmar 1322. Karl föddes mot slutet av 1320-talet, Ingeborg 1329, Katarina 1331, Birger i början av 1330-talet och yngsta dottern Cecilia föddes 1337.⁶⁷ Cecilias födelse höll på grund av en svår förlossning på att bli Birgittas död och efter denna traumatiska händelse skulle Ulf och Birgitta åter praktisera avhållsamhet, något som var en vanlig praktik i äktenskap efter en dylik händelse. Denna upplevelse sammanföll med att Birgittas och Ulfs äldsta son Gudmar dog vilket troligtvis påverkade både Birgitta och Ulf mycket negativt, och det har indikerats att dessa skeenden kan ha intensifierat Birgittas religiositet. Att Birgitta överlevde förlossningen ska ha varit helt avhängigt den hjälp hon mottagit av Jungfru Maria som i en uppenbarelse sade till Birgitta:

*När du var i barnsnöd, gick jag Jungfru Maria in till dig. Därför är du otacksam om du ej älskar mig. Arbeta alltså på att dina barn även måtte bli mina barn.*⁶⁸

Birgittas tacksamhetsskuld var enligt uppenbarelsen stor och även om lite är känt om barnens uppväxtförhållanden, verkade verkligen Birgitta och även Ulf för att hennes barn skulle bli fromma och dygdiga. Birgitta och Ulf placerade åtminstone döttrarna Ingeborg och Katarina i

⁶⁶ Jörälv, 2003, s. 20.

⁶⁷ Birgittas barns födelseår kan inte helt fastställas utan är ungefärlig. Jag har dock valt att använda de som oftast nämns i litteraturen för att ge läsaren en uppfattning om under hur stort tidsspann barnen kom.

⁶⁸ Nordahl, 2003, s. 65.

kloster och Cecilia kom att inackorderas hos nunnor i Skänninge.⁶⁹ Birgitta anklagade dock sig själv för att ha givit barnen exempel på högfärd:

*Den moder som gläder sig däröver att hennes dotter vet att skicka sig i världen,
och ej bekymrat sig om hennes seder, om hon blott kan upphöjas och hedras av
världen, hon är ej moder utan styvmoder*⁷⁰

Ebba Witt-Brattström menar att Birgitta genom ett moderligt bildspråk försöker att i det teologiska förloppet bli ”moder till andliga barn istället för köttsliga”.⁷¹ Jag ser att det finns anledning att tro att detta tankesätt även genomsyrade Birgittas egna resonemang om sin modersroll. Författaren Suzanne Giese talar i boken *Moderskab* om neutralisering av kön och hon menar att Jungfru Marias kön, p.g.a. av att hon fött barn, var tvingat att *neutraliseras* för att hon som gestalt skulle kunna tillbedjas av en värld som inte traditionellt tillber kvinnor.⁷³ Jag vill framkasta att även Birgittagestalten var tvungen att undergå samma neutralisering. Jag vill även utöka denna tankegång och innefatta en neutralisering av (köttsligt) *moderskap*. Birgitta var tvungen att inte bara vara en köttslig moder utan också bli en andlig moder som inte har några kroppsliga band till sina barn.

I uppenbarelserna är Birgittas kärlek till Kristus väldig och i en uppenbarelse verkar, vid en hastig anblick, Birgittas kärlek inte bara till Kristus utan även till hans moder vara större än den hon hyser till sina barn.

*Välsignad vare du, Guds moder Jungfru Maria, och välsignad vare samme Gud,
din son Jesus Kristus, för all den glädje som han låtit mig känna över att du är
hans moder. Han, densamme vet att Jungfru Maria Joakimsdotter är mig kärare
än Ulfs och Birgittas barn [...] Extr.:63*

Jungfru Maria är i detta samtal hennes förtrogna och Birgittas kärlek till Jungfru Maria är stark. Jag menar att det även är tydligt att det fanns en slitning mellan det moderskap som hon hade inför sina egna barn och den roll som Kristi brud och andlig moder som hon nu intog. Jag tolkar detta som en övergångsprocess gällande Birgittas köttsliga och andliga modersroll, d.v.s. att Birgitta efter sitt äktenskap skulle ägna den tid och kärlek som hon tidigare gett till sina köttsliga barn åt sina andliga barn. Hon var tvungen att lämna barnen fysiskt alltmer och hennes kall skulle komma att föra henne lång bort från deras omedelbara närhet. Birgitta

⁶⁹ Furuhausen, 1990, s. 49.

⁷⁰ Fogelklou, 1955, s. 38

⁷¹ Witt-Brattström, 2003, s. 12.

⁷³ Suzanne Giese, *Moderskab, En rejse i moderskabets kulturhistorie*, Århus 2004, s. 46.

skulle dock inte lämna sina barn i tanken, deras själar blev föremål för hennes andliga kärlek.⁷⁴

Det var inte bara Kristus och Guds kärlek som skulle räcka till så många, även Birgittas kärlek som hittills varit dedikerad hennes familj skulle nu räcka till många fler. I följande uppenbarelse är det Kristus som talar till Birgitta:

Jag befaller dig att i evighet hata all köttslig beblandelse, ty om du vill vara enligt min vilja, så skall du hädanefter bliva moder till andliga barn, alldeles som du hittills varit moder till köttsliga barn. Extr:75⁷⁵

Att Birgitta värderade det ickemateriella livet framför det jordiska, materiella, innefattade även hennes barn, vilket Birgittas agerande efter att dödsbudet av hennes dotter Ingeborg nådde henne 1349 tyder på. I denna uppenbarelse vänder Birgitta sig till Kristus för att tacka honom.

[_ _ _] Herre Jesus Kristus, du som älskar mig, välsignad vare du för att du kallat hem henne innan världen snärjt henne i sitt nät [_ _ _] Extr.98

När Birgitta förebrår sig själv för slapphänt tukt av dottern och uttrycker oro över vad som skall hända med Ingeborg, svarar Kristus att Birgittas förtjänster bildar garant för dotterns liv efter detta.

[_ _ _] Därför skall din dotter för din kärleks och goda viljas skull på en genväg nå fram till ärans krona. Extr.98

Uppenbarelsen betonar Birgittas roll i dotterns öde, men jag anser att detta inte bör tolkas som ett självförhärligande från Birgittas sida utan istället kan ses som en moders tacksamhet för att hennes dotter sluppit den världslighet som Birgitta själv alltmer förkastade. Jag drar också en parallell mellan Birgittas roll i detta skeende till då Birgittas make blev allvarligt sjuk. I bägge fall är det dock Birgittas fromhet som borgar för hennes familjs överlevnad eller villkor i döden. Utan hennes dygd vet man alltså inte vad som skulle ha kunnat hända. Uppenbarelsena ser jag både som ett uttryck för Birgittas starka tro på sitt eget inflytande över livets viktiga frågor och för att hennes egen personliga gärning och Gudskärlek värderas och belönas högt. Birgittas självuppfattade möjligheter till att påverka liv och död sträcker sig alltså långt utanför de som vanliga människor har. Jag vill här göra jämförelsen att bönen i de sistnämndas fall är en monolog, men Birgitta i sin kärlek till Gud har avancerat till en upphöjd och aktiv roll i relationen till Gud. Deras förhållande har karaktären av en dialog.

⁷⁴ Fogelklou, 1955, s. 37.

⁷⁵ Witt - Brattström, 2003, s. 44.

Änkan

Den första dagboksanteckningen i Vadstena klosterdagbok, *Diarium Vazstenense*, är nedtecknad samma år som Ulf dog och lyder:

Den 12 dagen i februari månad avled den ädla riddaren herr Ulf Gudmarsson, fordom förmäld med den saliga Birgitta, vilken Kristus tog till sin brud efter hennes mans död. Detta år jämväl skedde första gången uppenbarelser till den saliga Birgitta.⁷⁶

Denna i sig anspråkslösa anteckning visar tydligt hur Ulfs död och Birgittas nya liv som Kristi brud hade avlöst varandra.

När Ulf dog förändrades Birgittas möjligheter och kanske även vilja att till fullo gå mot den andliga persona som hon strävat efter i handling och tanke genom stora delar av sitt liv. En symboliskt viktig handling, som visar att Birgitta på ett nästan sceniskt vis gör sig av med påminnelser om hennes liv som köttslig maka, inträffade när hon ett par dagar efter sin makes död kastade den ring som han gett henne när han låg på sin dödsbädd. När hon sedan blev tillfrågad varför hon hade gjort så och om det inte var ett tecken på att hon inte hyst någon större kärlek till sin döde make svarade Birgitta:

[_ _ _] Då jag begrov min man, begrov jag med honom all köttslig kärlek, och ehuru jag älskade honom som mitt hjärta, skulle jag dock icke vilja ens med en örtug mot Guds vilja återköpa hans liv. Men så länge jag hade ringen på min hand, var den mig som en börda, emedan jag, då jag betraktade den, erinrade mig den förra kärleken. Och därför, för att min själ nu må höja sig till kärlek till Gud allena, vill jag glömma ringen och min man och förtro mig åt Gud.⁷⁷

Kanske var det inte Ulf personligen och äktenskapet med honom som hade stått mellan Birgitta och hennes kall utan i stället, som Sven Stolpe föreslagit, hennes kärlek och lockelse till maken.⁷⁸ Jag förlänger detta resonemang och menar att Ulfs död kanske inte kom som en befrielse men den kan dock ha inneburit slutet på den alltmer ovälkomna frestelse som han och tanken på honom inneburit för Birgitta. Vilka känslor Birgitta egentligen hyste om sin makes död är svåra att säkerställa men de hade varit ett par under tjugoåttio år och det finns inget som visar att de skulle ha haft ett olyckligt äktenskap, trots Birgittas initiala motstånd. Som det tidigare nämnts, visar berättelser om deras gemensamma liv på att Ulf alltmer blev Birgittas följeslagare, inte bara i den äktenskapliga betydelsen utan även i den religiösa. Birgittas uppenbarelser härstammar även till större delen från tiden efter Ulfs död, vilket har

⁷⁶ Nordahl, 2003, s. 90.

⁷⁷ Sundén, 1973, s. 50.

⁷⁸ Stolpe, 2003, s. 54

ansetts vara ett utslag för hennes stora sorg efter maken. Jag ser även i uppenbarelseberättelser stöd för att Birgitta befann sig i ovisshet om sin ställning efter makens död⁷⁹, och denna oro kan ha gjort att Birgitta genomgått en kris efter makens död vilket ska ha omvänt henne till att leva ett fromt liv.⁸⁰ Henrik Schüek skrev att ”Det är den sörjande änkans sjuka fantasier som givit Norden dess främsta helgon”⁸¹ och jag kan se att hennes omvändelse till fromheten, späkningen av kroppen och de intensiva uppenbarelseupplevelserna onekligen sammanfaller. Det går att i dessa händelsers tidsmässiga samklang skönja en stor målmedvetenhet i uttrycket hos Birgitta. Jag menar att uppenbarelserna kunde användas till att skapa en ny karaktär till henne, när den världsliga kärleken och lustan i likhet med det köttsliga moderskapet var en avslutad fas i Birgittas liv.

I samband med Ulfs död kom uppenbarelserna alltså tätare och intensivare, de himmelska uppenbarelserna började komma till Birgitta redan 1345, och Birgitta intensifierade efter Ulfs död den späkning och fasta som hon påbörjat när de fortfarande var ett par.⁸² Detta kan ses som en reningsfas efter hennes förra liv och en förberedelse inför det nya.

Birgittas tankar om den fysiska kroppen kan skänka en förståelse för hur hon såg på relationen mellan den och själen, och för hur späkning och avhållsamhet i detta sammanhang var viktiga instrument. Kroppen var enligt Birgitta och även en del andra djupt kristna inte bara ett redskap för själen utan kunde även vara ett hinder för själen att nå sin fulla frigörelse. Birgitta liknar i olika uppenbarelser kroppen vid ett orent moln eller ett fågelbo byggt av gamla slitna ting och något som ”skulle renas genom abstinens så att Guds ord kan spridas genom den”.⁸³ Birgittas inre skulle renas från det världsliga för att hon helt skulle kunna lägga sin kärlek i Kristi händer:

[_ _ _] Och när vid din mans död din själ drabbades av tung bedrövelse, då sprang det plötsligt ut en gnista av min kärlek, vilken legat såsom förborgad, ty efter att ha betraktat världens fåfänga antvardade du hela din vilja åt mig och åstundade mig över allt annat. [_ _ _] V: 11⁸⁴

I detta fall ser jag en övergångsprocess från köttslig hustru till andlig, där det liv som funnits med Ulf och barnen – Birgittas världsliga familj – nu får lämna plats åt hennes andliga med Kristus och Jungfru Maria och hennes andliga barn. Trots detta hade Birgitta svårt att skiljas

⁷⁹ Witt- Brattström, 2003, s. 30.

⁸⁰ Furuhausen, 1990, s. 99.

⁸¹ Sundén, 1973, s. 50.

⁸² Jörälv, 2003, s. 74.

⁸³ Birgit Klockars, *Birgitta och hennes värld*, Stockholm 1971, s. 51.

⁸⁴ Witt -Brattström, 2003, s. 34.

från sin familjekärlek. I följande uppenbarelse märks den oförenliga kombinationen av kroppslig kärlek och möjlighet att till fullo älska Gud. Birgitta talar här till Kristus:

Riv ut den törntagg, som står i mitt hjärta, nämligen köttslig kärlek till min man eller till barn, vänner och fränder och sätt istället dit gudaktig kärlek till mina medkristnas själagagn⁸⁵

Bruden

Under ett år, 1346, kom Birgitta i sin kallelsevision att motta beskedet att hon ska bli Kristi brud och hans språkrör (*sponsa et canale*).⁸⁶ Kallelsen var tillsammans med den julnattsvision⁸⁷ som kom samma år, i vilken Jungfru Maria bekräftade Birgittas position som sin sonhustru, starka upplevelser och de markerade på grund av sitt kraftfulla innehåll Birgittas nu ännu större ansvar att föra budskapet vidare på rätt sätt. Kraftfullheten i uppenbarelserna fick Birgitta att uttrycka initiala farhågor att dessa uppenbarelser skulle vara djävulens bländverk. Jag ser kallelsen som en kulmen på Birgittas religiösa uttryck och visade tydligt vilken roll inte bara hon utan även hennes långvariga följeslagare och biktfader Magister Mattias skulle komma att spela. I uppenbarelsen är det Kristus som talar.

[_ _ _] Hör vad jag säger och gå till magister Mattias, din biktfader, som är beprövad i att åtskilja de två andarna. Säg åt honom å mina vägnar vad jag säger dig, att du skall vara min brud och mitt språkrör, och du skall höra och se andliga ting, och min Ande skall förbliva hos dig ända till döden .⁸⁸

Detta var inte sista gången magister Mattias skulle bli personligen omnämnd i en uppenbarelse, och även i andra sammanhang skulle hans ställning som teologisk skriftställare framhållas.⁸⁹ Det var magister Mattias som vittnade till Birgittas fördel i prologen till en rapport som framlades till den kommission som tillsattes av ärkebiskopen för att utreda sanningshalten i hennes uppenbarelser. Magister Mattias skrev:

För det första har en olärd kvinna framlagt detta, som icke vill fara med osanning, emedan hon är ädel och av välfrejdad vandel samt lever i ödmjukhet och änkestånd, och som icke, även om hon vill, skulle kunna uppdikta det allra minsta, eftersom hon är mycket enkel och saktmodig.⁹⁰

⁸⁵ Stolpe, 2003, s. 52.

⁸⁶ Nordahl, 2003, s. 105.

⁸⁷ Se VI:88 av de Himmelska uppenbarelserna.

⁸⁸ Sundén, 1973, s. 56. Uppenbarelseurdraget är översatt av K.B Westman och återfinns i dennes *Birgittastudier*.

⁸⁹ Se rev. I:52.

⁹⁰ Hans Furuhausen, "Vad vet vi om Birgitta?" Birgitta-feminist, politiker och helgon, En antologi från Birgittajubileumsåret 2003 vid Linköpings universitet, red. Karin Schuback, 2003 s. 25.

Prologen skulle senare även citeras i kanoniseringsprocessen⁹¹, vilket även det visar vilken anseende han hade inom den kyrkliga kretsen.

Denna bild som målas upp av Birgitta är kanske inte den som mest borde ha förknippats med henne. Hon var en av de främsta fruarna i Sverige och knappast någon olärd kvinna. Bara några år tidigare hade hon i sin position som magistra åt drottningen tillhört den innersta kretsen av det kungliga hovet. Jag menar därför att Magister Mattias karaktärsporträtt sannolikt underlättade Birgittas möjligheter att tas upp i de religiösa led som hon senare inte bara skulle tillhöra utan till vissa delar även ha en auktoritet inom. Magister Mattias satte sin teologiska auktoritet på spel när han stödde Birgittas utsagor i kommissionens utvärdering och han skulle komma att bli hennes första uttolkare⁹², något som naturligtvis även var en prestigefull uppgift för honom själv. Medlemmarna i uppenbarelskommissionen var heller inga främlingar för henne, de kände inte bara hennes släkt utan även henne och Ulf personligen. Deras beslut att Birgitta verkligen var Guds språkrör var därmed kanske inte så förvånande då den enda andra möjligheten skulle vara att Birgitta var ansatt av djävulen och att hennes uppenbarelsen i så fall var hans bländverk, en anklagelse som naturligtvis var omöjlig att rikta mot en av de främsta kvinnorna i Sverige.⁹³ Birgitta skulle efter kallelsen få Petrus av Alvastra som sin sekreterare, trots ett initialt motstånd från dennes sida, och Birgitta hade ungefär samtidigt i en uppenbarelse fått budskapet att hon skulle grunda ett kloster och att hon där skulle instifta en ny orden, *Regula Salvatoris*.⁹⁴ Dessa planer sammanföll med kung Magnus och drottning Blanches offentliga uttalande av sitt testamente, som visade på deras planer att bygga ett kloster i Vadstena. Detta beslut skall ha varit ett resultat av Birgittas påverkan när hon befann sig vid hovet, även om hon personligen inte omnämns i testamentet.⁹⁵ Detta var stora planer och jag finner det troligt att de behövde ett stort stöd bland dem som kunde hjälpa Birgitta i hennes fromma syfte. Birgitta hade ingen egen erfarenhet av klosterförhållande eller av att uppföra en klosterorden och hon behövde därför komplettera sin egen uppgift med andras praktiska kunskaper.

Dessa mäns stöd tillsammans med kyrkans dito måste naturligtvis ha varit oerhört viktigt för Birgittas övergångsprocess. Nu hade hon åtminstone en bas av människor som officiellt tog hennes utsagor som sanna. Birgitta stod i formell bildning långt under de teologiskt lärda män, som exempelvis de bägge Petrusarna samt Magister Mattias, som även skulle fortsätta

⁹¹ Furuhausen, 1990, s.52.

⁹² Furuhausen, 1990, s. 94 f.

⁹³ Furuhausen, 1990, s. 58 f.

⁹⁴ Jörälv, 2003. s. 24.

⁹⁵ Furuhausen, 1990, s. 65.

att finnas i kretsen kring henne, men hennes poetiska och inte sällan groteska och dramatiska bildspråk med tydliga goda och onda extremer och apokalyptiska förtecken passade väl in i den teologiska och litterära tradition som var i bruk under hennes tid.⁹⁶

Jag anser att denna period leder upp till den totala övergångsprocessen för Birgitta. Eftersom hennes äktenskap var över och kroppens köttsliga lust inte längre en del av hennes liv, kunde hon nu återuppstå som Kristi brud genom hennes kärlek till Kristus och hans kärlek till henne. Birgitta hade åter fått känna glädjen i kärleken. Men det var en mogen och nykter kärlek, för det var ingen ung jungfru som Kristus tog som brud. När Birgitta gifte sig med Ulf var hon tonåring, nu var hon en medelålders änka och åttabarnsmor vilket kanske även gav henne en annan pondus i sitt uttryck. Birgitta kom heller inte att träda in i rollen av en inåtvänd mystiker, hon blir i stället en extrovert profet, som med hög stämma genom sina uppenbarelser talar till både hög och låg. Jag menar att Birgitta i sina uppenbarelser förde en kommunikation med Kristus, hon var alltmer hans aktiva medhjälpare, men hennes liv var nu i hans händer.

Övergången

I denna uppenbarelse är det hennes nya brudgum, Kristus som talar:

[_ _ _] Du har rätteligen blivit min eftersom du efter din makes död lagt din vilja i mina händer och därefter frågat dig hur du skulle kunna bli fattig för min skull och bönfällit mig härom. Du har varit villig att lämna allt för min skull, och därför har du rätt att bli min.[_ _ _] Rev 1:2⁹⁷

Det var inte bara det inre som skulle stöpas in i passande form. Även det materiella, ägodelarna och överflödet, måste förskjutas alltmer.

I en uppenbarelse talar Kristus till Birgitta om vikten av försakelse inte bara av hennes familj och barn, utan även av världsliga ting och stolthet.

*[..]Men om du, min brud, intet annat åstundar än mig, om du försmår allt för min skull, icke endast barn och släktingar utan även hedersbetygelser och rikedomar, så skall jag giva dig den dyrbaraste och ljuvligaste lön.
Rev 1:2*

Jag tolkar det som att Birgittas gamla liv skulle klädas i en ny, renare och framför allt frommare dräkt, vilket Jungfru Maria beskriver i en uppenbarelse:

⁹⁶ Beskow, 2003, s. 75.

⁹⁷ Bergquist, 2003, s. 35.

[_ _ _] *Min son älskar dig av hela sitt hjärta. Därför skall du älska honom. Du bör vara prydd med de mest höviska kläder. Vilka och hurudana de bär vara, skall jag visa dig. Ty såsom du förut haft särk, kjortel, skor, kappa och bröstsmücke, så skall du nu hava andliga kläder.*[_ _ _] 1.7⁹⁸

Birgittas yttre form var tvungen att anpassas till hennes yttre funktion, hon måste ta avstånd från det materiella och anpassa sig till sitt nya liv. Birgitta börjar verkligen även nu klä sig enklare och hon ger hon bort sina ägodelar till sina barn och fattiga.⁹⁹ Birgitta var dock en produkt av sin börd och klass och hon hade formats av de materiella förväntningar som en samtida kvinna ur hennes samhällsklass kunde ha. Även om hon ansåg att det var en synd att ha mer än nödvändigt så menade hon samtidigt att olika samhällsklasser hade olika behov av materiella ting.¹⁰⁰ Största delen av sitt vuxna liv fram till makens död hade hon varit en slottsfru och hon hade under hela sitt äktenskap haft en stab av tjänare och förfogat över stora ägor.¹⁰¹ Detta är i sig inte särskilt anmärkningsvärt, och Birgitta ska ha visat sina tjänare stor omtanke och hon undvek ofta att bestraffa deras förseelser därför att hon inte ville verka hård.¹⁰² Dock anser jag att detta lilla titthål in i Birgittas reella livsmiljö visar på samma typ av slitning mellan andligt och världsligt och Birgittas svårigheter att helt välja väg som kan ses i uppsatsens andra teman. Birgitta både hyste och hyllade asketiska ideal och förespråkade de flesta former av kroppslig avhållsamhet, även från mat och vila, men samtidigt var hon en kvinna som levde i sin klass, som, om inte nu så åtminstone innan, åtnjutit de privilegier som stod henne till buds, något som inte passade med bilden av ett framtida helgon. Birgitta kritiserade dock även sin egen klass och fördömde hårt högmodet, vinningslystnaden och ärelystnaden.¹⁰³ Detta var ju alla begrepp som hon själv skydde att bli förknippad med. Ståndshögmodet, riktigt eller upplevt, kanske var svårt att radera ur omgivningens medvetande. Birgitta var också tvungen att, kanske både inför sig själv och inför andra, urskulda sig för att hon även under späkningsperioder åt och vilade. Hennes möda att passa in i de ideal som hon själv ställt upp bör ha varit stor, ibland övermäktig, något som man kan se i uppenbarelser där hon får ”tillåtelse” av bland andra Jungfru Maria och Kristus att äta och vila lite mer – ett rättfärdigande genom tredje person som Birgitta inte helt sällan använde sig av i situationer när hon var själsligt eller kroppsligt utmattad. Birger Bergh har kallat detta för en

⁹⁸ Witt-Brattström, 2003, s. 64.

⁹⁹ Nordahl, 2003, s. 94.

¹⁰⁰ Sjöberg, 2003, s. 115.

¹⁰¹ Stolpe, 2003, s. 72.

¹⁰² Fogelklou, 1955, s. 41.

¹⁰³ Klockars, 1971, s. 86.

konflikt mellan hennes naturliga jag och hennes idealjag¹⁰⁴, vilket jag anser var en kamp som båda och ingen kan vinna. Denna kamp visade sig i uppenbarelsen:

När bruden var mycket försvagad till kropp och hjärna på grund av fasta och vaka, och hennes själ på grund av denna vanmakt icke helt kunde förstå de ord, som hon hörde Kristus tala till henne, så tillade Kristus: "Gå och giv din kropp dess måttliga nödtorft, ty det behagar mig att köttet har sin måttliga nödtorft, så att icke själen hindras i andliga ting för köttets brists skull. VI:91"¹⁰⁵

Birgitta var här en paradoxens kvinna som inte alltid lyckades gå den svåra själsliga balansgång som hennes till stora delar polariserade ideal och faktiska liv utgjorde. Den materiella omvändelse som Birgitta skall ha genomgått efter Ulfs död hade även den positiva sidoeffekten att hennes vittnesbörd om sina uppenbarelsen nu lättare fick gehör. Den enklare och gudaktigare Birgitta hade en större trovärdighet inom den teologiska tankevärlden än den världsliga slottsfrun Birgitta, och denna omvändelse kan ha varit ett uttryck för Birgittas långvariga viljekraft att bli accepterad som profet, något som de bägge Petrusarna vittnade om i *Vita*.¹⁰⁶ Trots denna fördel för Birgitta fanns det naturligtvis även många skeptiker, både inom och utanför kyrkan. Vissa händelser visar hur Birgittas vrede över kritikernas hån och fördömande av henne och hennes utsagor visade sig trots hennes yttre fromma lugn. En episod som visar inte bara på detta, utan även hur Birgitta visar vrede genom sina uppenbarelsen, utspelade sig när en av Birgittas främsta kritiker, Knut Folkesson, som var förargad på Birgitta på grund av hennes hårda kritik av Kung Magnus, hade lurpassat på henne i en av Stockholms gränder för att tömma en spann slaskvatten över henne. Birgitta ska då, iklädd sin fromma karaktärsdräkt, ha sagt att hon hoppades att Gud skulle skona Knut i framtiden och inte straffa honom hårt. Dock anser jag det tydligt att hon inte helt lyckades spela den förlåtande Bruden fullt ut, då Kristus redan samma dag ska ha visat sig för henne och sagt: "Han skall akta sig så att han inte dör i sitt eget blod" varpå Knut efter en tid verkligen dog efter en näsblodsincident.¹⁰⁷ I uppenbarelsen är Kristus allt annat än förlåtande och bland Birgittas uppenbarelsen finns det även fler exempel på hur Kristus eller Jungfru Maria ska ha utkrävt mer eller mindre stor hämnd på människor som på eller annat sätt skadat Birgitta.

I en uppenbarelse skyddar Jungfru Maria Birgitta från djävulen, som hotar kasta kardborrar på Birgittas klänning. Maria talar i uppenbarelsen till djävulen:

¹⁰⁴ Bergh, 2002, s. 141.

¹⁰⁵ Witt- Brattström, 2003, s. 62.

¹⁰⁶ Rajamaa, 2003, s. 99.

¹⁰⁷ Bergh, 2002, s. 37 f.

*Jag skall hjälpa henne, och så ofta du kastar kardborrar på henne skall jag kast dem tillbaka i ansiktet på dig, och på det sättet skall hennes krona fördubblas.*¹⁰⁸

Detta ser jag som en ganska enkel reaktion på det relativt oskyldiga hotet från djävulen. Är detta ett rättfärdigande från Birgitta själv, att kritik av henne endast kommer att bidra till att hennes egen status kommer att öka? Kanske är Jungfru Maria här Birgittas egen försvarsmekanism. Birgitta behövde starka allierade och Kristus och Jungfru Maria var de kraftfullaste som stod att finna. Kanske berodde denna uttryckta avsky mot dem som betvivlade hennes kall till viss del på att Birgitta kom att bli alltmer övertygad i sin roll och alltmer förvissad om sitt viktiga uppdrag. Birger Bergh ger två förklaringsmodeller till detta. Den första är att omgivningens förväntningar på henne som Guds språkrör och kanal och den andra är Birgittas egen iver i att tillfredsställa dessa förväntningar.¹⁰⁹ Jag ser den senare förklaringen som särskilt plausibel. Birgitta arbetade mycket för att berättiga sig själv, oavsett om det var inför sin samtid direkt, som när hon med minimala materiella åthävor vill visa på sin enkel och renhet, eller när hon via sina uppenbarelser fick det bekräftat av Gud och Jungfru Maria att hon verkligen var den utvalda kanalen, även om Birgitta själv sade sig vara för okunnig och simpel för en sådan uppgift.¹¹⁰

Det har diskuterats om detta inte snarare berodde på den identitet som hade skapats åt Birgitta av bl.a. Magister Mathias, men jag finner att Birgittas rollprestation i detta religiösa skådespel var alltför övertygande och att hennes röst och uttryck var allt för starka för att hennes medverkan skulle vara något annat än en medveten handling som skulle föra henne närmare sitt andliga mål.

Men samtidigt som jag menar att Birgittas insikt om det som hände henne var god, utesluter det inte vikten av andra människors, och då kanske särskilt Magister Mattias, intentioner, men det är Birgitta som står vid rodret – utan hennes fulla medverkan finns ingenting. Birgitta hade målet klart, hennes närmaste krets hade målet klart. Flera människor hade alltså troligtvis något att vinna på konstruktionen av Birgitta, på att Birgitta skulle bli ett helgon, men allra mest Birgitta själv och hon tänkte inte låta någon tro att hon inte var värd den uppmärksamhet och det stöd hon fick. Det finns därför en möjlighet att detta tryck att prestera alltmer pressade henne till allt större uttryck och mindre öppen självkritik.

[_ _ _] Du som ser andliga ting, bör icke tuga därför att du klandras och icke tala därför att du prisas av människorna och inte heller räddas, därför att mina

¹⁰⁸ Bergh, 2002, s. 137.

¹⁰⁹ Bergh, 2002, s. 60.

¹¹⁰ Ett exempel på en sådan dialog finns i Extravagantes:75.

*ord, som uppenbarades dig från ovan, föraktas och icke genast gör verkan.
VIII:55¹¹¹*

*[_ _ _] Därför bör du , min herres brud, icke tveka angående dina tankars ande,
huruvida den är god eller ond, ty ditt samvete säger dig vad som bör underlåtas
och vad som bör göras 1:54¹¹²*

Birgittas ansvar hade blivit större och hon var tvungen att våga lita till sig själv. Hennes arbete i Sverige krävde att hon lämnade landet.

Mot Rom

Det har i litteraturen angivits åtskilliga skäl till varför Birgitta gav sig av mot Rom.

Att hennes relation till både Kung Magnus och Magister Mattias hade försämrats var tydligt, men det var troligtvis inte den utlösande faktorn till ett så stort steg.¹¹³

Fram till att Birgitta definitivt lämnade Sverige och Alvastra började hon alltmer tydligt se sin framtid i Rom, det slutgiltiga steget mot sin nya persona.

Under 1348 fick Birgitta fler och fler instruktioner och allt större uppdrag. Nu skulle hon ut i Europa och ordna så att påven återkom till Rom från Avignon. Hon skulle få hans tillstånd att grunda sitt kloster. Hon blev alltmer politisk och hade ambitioner att agera fredsmäklare och att städa upp bland det omoraliska prästerskapet. Jag finner det tydligt att hennes uppenbarelser nu sträckte sig allt längre bort från den lilla världen och allt längre in i den stora kristna gemenskapen. Jag menar att det var denna religiösa samhörighet som Birgitta hade sökt under lång tid och hennes uppenbarelser hade fört henne en lång bit på väg mot den.

Birgitta måste ha gjort stora ansträngningar, inte bara mot att bli accepterad som kanal och språkrör utan även att lyckas med sina högt ställda ambitioner och sin önskan om anpassning till sitt nya liv i Rom, då hon till stora delar lämnat sitt förra liv bakom sig. Birgitta ska bland annat i en uppenbarelse fått anvisningar om att ”pladdra mindre och ha passande kläder på sig” när hon kom till Rom.¹¹⁴ Jag tolkar detta som en instruktion från henne själv, till sig själv, som påminde om hur hon skulle vara tvungen att bete sig i sin roll som Kristi brud på sin nya scen i Rom. Jag menar att Birgitta nu återigen var tvungen att leva upp till sina högt uppställda mål och därför slets hon mellan sina båda roller som kvinna och blivande helgon. Birgittas uppbrott från Sverige skulle utgöra det sista kapitlet i hennes världsliga liv. Hennes make var sedan några år död och hennes ännu levande barn var inte små längre. Birgitta

¹¹¹ Witt-Brattström, 2003, s.97 f.

¹¹² Heliga Birgitta, översättning av Tryggve Lundén , 1957- 1959,s. 55.

¹¹³ Nordahl, 2003, s.135.

¹¹⁴ Rajamaa, 2003, s. 102.

tvåkade dock innan avresan – kärleken till barnen var för stark. I en uppenbarelse ska Birgitta dock ha hört Kristus:

Regeln är nu nedskriven, den har nu fått sina blommor ditsatta och färger ordnade. Gå nu till den plats där du skall se påven och kejsaren.¹¹⁵

Detta ser jag som en ansats att övertala sig själv att detta verkligen var rätt beslut. Birgittas avfärd från Sverige skulle avsluta det svenska kapitlet i hennes liv. Hon skulle även vara tvungen att skiljas, åtminstone tillfälligt, från sina barn. Det oroade henne.

Det hände en gång i Alvastra kloster, innan den heliga Birgitta skulle begiva sig till Rom, att hennes själ upptändes av kärlek till hennes barn, så att hon ömkade dem, då hon nu måste lämna dem utan moderlig hugnad. Hon fruktade framför allt, att de efter hennes avresa dristigare skulle synda mot Gud i något stycke, ty unga voro de och rika och mäktiga. Och i en vision såg hon då en gryta satt över en eld och en gosse, som blåste på kolen, så att grytan skulle komma i kokning. Den heliga Birgitta frågade honom: "Varför anstränger du dig och blåser så, på det grytan måtte komma i kokning?" Gossen svarade: "För att kärleken till dina barn måtte bli riktigt brinnande i dig." Den helig Birgitta frågade vidare: "Vem är du?" "Jag är handelsmannen", svarade han. Då förstod hon, att hon i sitt hjärta hyste en oordnad kärlek till sina barn, och hon bättrade sig genast, så att hon icke satte någonting framför kärleken till Kristus. Extr:95¹¹⁶

I dessa uppenbarelsen uttrycker och legitimerar Birgitta känslan att hennes Gudskärlek kräver sina offer och att hennes nuvarande liv och den kärlek som funnits där är ett sådant offer att göras.

Hon tog nu steget ut och lämnade helt sitt gamla världsliga liv för sitt nya andliga. Hon hade sedan sin makes död och sin brudkallelse legat som i en puppa och väntat på möjligheten att komma till sin rätt, att likt en fjäril ta sig ut i det öppna och få påbörja sitt storskaliga arbete. Hösten 1349 lämnade Birgitta tillsammans med bl.a. de båda Petrusarna Alvastra och Sverige för Rom och för att påbörja den andra perioden av sitt liv.

¹¹⁵ Bergh, 2002, s. 86.

¹¹⁶ Witt- Brattström, 2003, s. 79.

Analys och avslutande diskussion

I uppsatsen har fokus legat på slitningarna mellan Birgittas världsliga och andliga ideal och uppgifter som mor och maka men även på hur gestalten den heliga Birgitta kom att skapas av henne själv och människor omkring henne. Genom arbetet med uppsatsmaterialet och författandet av detta arbete har jag kommit allt närmare Birgitta och hennes värld samtidigt som svårigheten att nå en människa i en så mentalt och fysiskt avlägsen tid ibland gjort sig påmind. Att den Birgitta som finns i hennes uppenbarelser till visa delar är den officiella bild som hon önskat ge bidrar även till att det som studerats är slitningen mellan en officiell och en privat person. Jag har dock kommit närmare svaren på de frågor som ställdes upp som underlag för uppsatsen.

Innan jag skall försöka besvara dessa vill jag först påminna om hur de ser ut:

- **Vilka slitningar fanns det mellan hennes roll som världslig och andlig moder och maka?**
- **Vilka svårigheter hade Birgitta att lämna sitt gamla, materiella och högborna liv för den icke-materiella fromheten som Kristi Brud?**
- **Hur använde hon sig av sina uppenbarelser i sitt liv?**
- **Kunde Birgitta leva upp till de ideal som hon själv hyllade och förespråkade?**

Efter att varit Ulfs världsliga maka blev hon efter hans död Kristus andliga. Ulfs bortfalle lämnade rum åt hennes högsta kärlek, Kristus, och i den kärleken ingick även en större plats åt Birgitta själv. Med detta menar jag att det är möjligt att se en viss längtan efter att få gå sin egen väg liksom i en frigörelseprocess i Birgittas uppenbarelser. Birgitta rättfärdigade många av de val som hon ansåg sig behöva göra genom de röster som talade till hennes i uppenbarelserna. Birgittas Gudskärlek ersatte inte hennes moderskärlek, den fick bara en högre prioritet i hennes liv. Det religiösa arbetet var hennes kall, moderskapet var hennes uppgift liksom hennes äktenskap var. Hennes vändor över att lämna barnen var ofta närvarande i uppenbarelserna.

Mycket av forskningen kring Birgitta har fokuserat på Birgitta som Kristi brud. Jag har dock efter att ha arbetat med materialet alltmer kommit att betrakta Kristus som Birgittas make på samma vis Ulf var Birgittas make. Birgitta kunde verka, tänka och uttrycka sig genom Kristus. Uppenbarelserna uppstod av olika skäl – ibland för att rättfärdiga känslor, tankar eller kritik och ibland för att finna en struktur för de skeenden som pågick i hennes liv. Hans

Furuhagen menar att de många politiska utsagor som återfinns i uppenbarelserna beror på att Birgitta efter sin makes död saknat en samtalspartner och ett forum för sina politiska åsikter.¹¹⁷ Jag vill här förlänga hans resonemang och menar att denna praktik att uttrycka sig genom uppenbarelserna inte enbart användes för politiska angelägenheter utan för många av de känslor som Birgitta av olika orsaker kände sig manad att uttrycka. Detta synsätt förutsätter ett antagande att uppenbarelserna av olika anledningar var konstruerade av Birgitta själv, eller någon i hennes närhet, vilket är det synsätt jag hade vid uppsatsarbetets början och fortfarande har vid arbetets slut. Birger Bergh menade att Birgitta med tiden blev alltmer övertygad av det gudomliga i hennes uppgift och att det var denna övertygelse och ett gudomligt grundat stöd som gjorde att hon allt mer gav sig i kast med större och mer komplicerade frågor inom exempelvis storpolitiken.¹¹⁸ Jag anser att det kanske snarare var Birgittas omgivnings övertygelse om Birgittas gudomligt grundade stöd som lockade eller kanske pressade Birgitta att uttala sig i allt större frågor. Om Birgitta verkligen uppfattade uppenbarelserna som sanna kan jag naturligtvis inte svara på, men som uttryck för hennes åsikter och känslouttryck blir dom på ett vis sanna, lika sanna som en människas tankar och planer är för henne själv.

Förutom slitningen mellan att ha varit en hustru och moder i den världsliga bemärkningen och att bli en Brud till Kristus, fanns det även en konflikt mellan hennes tidigare liv som slottshustru och den fromma och enkla karaktär hon var tvungen att gestalta som Bruden. I denna förändring ligger embryot till det som skall bli konstruktionen den heliga Birgitta.

Förutom att se Birgittas uppenbarelser som en uttryckskanal har jag ofta genom arbetet betraktat hennes uppenbarelser som en tänkt skådespel uppställt och iscensatt kanske av Birgitta själv, men troligare med viss hjälp av människor kring henne. Ett målinriktat drömspel där Birgitta var en av huvudaktörerna. Jag finner det liksom bland andra Emilia Fogelklou och Hjalmar Sundén mycket troligt att denna vana att visualisera sig själv i samma sammanhang som kristna gestalter anlades redan i Birgittas barndom.¹¹⁹

Jag anser att det finns grund till antagandet att Birgitta åtminstone under den senare delen av sitt liv i Sverige, speciellt efter Ulfs död, haft en stark medvetenhet i de handlingar hon utförde. Detta för att till fullo accepteras som Kristi kanal och språkrör. Birgittas olika

¹¹⁷ Furuhagen, 1990, s. 59.

¹¹⁸ Bergh, 2002, s.62

¹¹⁹ Se till exempel Sundén, 1973, s.30 f, 207 f samt Fogelklou, 1955, s.28, 32

övergångsprocesser var då alltså en nödvändighet men kunde samtidigt vara ett ansträngande och själssöndrande skeende. Hennes övergång innebär ju inte bara att hon öppnar dörren mot det andliga, hon stänger samtidigt dörren mot sitt ursprung. Hennes uppenbarelser blir i detta sammanhang metaforer för hennes egen längtan, ambition, rättfärdighet och motstridiga tankar med en inre dialog som är ständigt närvarande och som uttrycks med tänkta samtalspartners. Rollen som Kristi Brud är därmed ibland ett medel snarare än ett mål. Om man tänker sig en kedja med tre sektioner finns det i den mellersta Kristus- och Jungfru Maria-gestalterna. De bildar tillsammans med Birgitta ett drama, där Birgittas roll inte bara är den medverkandes utan även den uttolkandes. Denna sektion sammanlänkar Birgittas roll som andlig moder och Brud och det värv hon hoppas att utföra inom kyrkan och tron. Birgittas roll som Kristi brud bildar alltså en bro till det liv Birgitta längtar efter sedan hon började få och tala om sina uppenbarelser.

Hjalmar Sundén menade att för Birgitta var Jungfru Maria oöverträffad som psykoterapeut.¹²⁰ Jag anser att det ligger mycket i det uttalandet även om jag mer ser gestalten Jungfru Maria som ett mål för kvinnan Birgitta att leva upp till. Birgitta kunde i sin egen person inte bli lika ren som Jungfru Maria i den köttsliga aspekten och då får hon istället ordna så att allt annat hos henne är klanderfritt. Jag ser alltså Jungfru Maria som ouppnåelig idealtyp, mot vilken Birgitta ställde sig själv. Birgitta sökte efter den rena och upphöjda modern och eftersom Jungfru Maria även hon var en människa av kött och blod så var hon en gestalt Birgitta åtminstone till vissa delar kunde identifiera sig med. Dessa båda kvinnor utgör två sidor på samma kvinnomynt. Jungfru Maria är i sin roll som jungfru och mor till Kristus i kyskhet överlägsen Birgitta som är en åttabarnsmor till jordiska barn. Det som dock sammanbinder dem är, förutom kärleken till Kristus, deras kroppar. Kristus har kommit ur Marias kropp men talar genom Birgittas. Detta förhållande har tolkats av Ebba-Witt Brattström som den av Birgitta skapade dynamiken mellan kvinnliga motsatser¹²¹, men jag menar att detta även kan ses som ett försök av Birgitta att rättmätigt komma in i Marias och Kristus gemenskap. Birgittas livsgärning är i tanken och ambitionen andlig men i praktiken världslig. Birgitta själv befann sig någonstans där emellan.

En iakttagelse som jag tycker säger mycket om Birgittas långa kamp för att leva upp till sig själv gjordes av S:t Agnes när Birgitta precis anlant till Rom och var uttröttad av sin kamp för att acklimatisera sig till miljön och att bli respekterad av sina gelikar. S:t Agnes sammanfattade detta med orden ”Att sträva efter att vara något som är över ens krafter eller

¹²⁰ Sundén, s. 113.

¹²¹ Witt-Brattström, 2003, s. 16.

ens makt är uttryck för oerhört giftiga ingivelser”.¹²² Detta citat kan mycket väl användas för att beskriva Birgittas långa strävan mot att bli den person som hon önskade vara. Birgitta kom inte att bli kanoniserad enbart på grund av sig själv, kvinnan Birgitta. Det hade sedan tidigare i hennes liv funnit människor, bl.a. hennes biktfäder Olavi och Magister Mattias, som tillsammans med hennes själv deltagit i uppbyggnaden av produkten, gestalten, Birgitta liksom en industri. Jag anser att Birgitta dock inte var en upptäckt stjärna, hon skapade upptäckten av sig själv genom kallelsen att bli Kristi brud och språkrör, en andlig position som dock kräver väldigt mycket av den som ska förkroppsliga den. Gestalten eller föreställningen om Birgitta, Kristi brud var svår att leva upp till – även för Birgitta själv.

Målet med uppsatsen var initialt att studera slitningar inom Birgitta i hennes livsroller, men genom arbetet har jag även till viss del kommit att närma mig även Birgittas relationer till andra människor i den kyrkliga kretsen och då speciellt förhållandet till hennes tre biktfäder.

Det är min önskan att gå vidare med studiet av Birgitta och där närmare utforska de mekanismer som fanns kring skapandet av hennes helgongestalt, och vilken betydelse hennes omgivning och religionsklimatet hade på detta. En annan intressant sida av Birgitta är den relation Birgitta och Magister Mattias hade och vilken roll han spelade både i den privata och i den officiella sfären av hennes liv. Det har tyvärr varit varken möjligt i eller målet med detta arbete att gå djupare in på dessa frågor, men jag tror att de är ytterst viktiga för att närmare nå fram till både Birgitta och konstruktionen av henne.

Efter att ha avslutat uppsatsen är jag än mindre förvånad över att det stora intresset för hennes person inte verkar sina.

Birgitta fortsätter i sin komplexa gestalt att gäcka den som söker de enkla svaren eller den enda sanningen.

¹²² Rajamaa, 2003, s. 105.

Käll- och Litteraturförteckning

Tryckta källor

Bergh, Birger, *Heliga Birgitta. Åttabarnsmor och profet*, Historisk Media, Lund 2002

Beskow, Per och Landen, Annette (red.), *Birgitta av Vadstena. Pilgrim och profet 1303-1373*, Bokförlaget Natur och Kultur, Stockholm 2003

Cesarini, Luca, *I den heliga Birgittas fotspår*, Bilda Förlag, Värnamo 2002

Fogelklou, Emilia, *Birgitta*, Bonniers Förlag 2: a upplagan (första upplagan 1919), Stockholm 1955

Furuhagen, Hans, *Furstinnan av Närke som blev Heliga Birgitta*, Norstedts, Värnamo 1990

Giese, Suzanne, *Moderskab. En rejse i moderskabets kulturhistoria*, Tiderne skrifter, Århus 2004

Heliga Birgitta, *Himmelska uppenbarelser*, urval och översättning Tryggve Lundén, Allhems Förlag, Malmö 1957-1959

Jörälv, Lennart, *Reliker och mirakel. Den heliga Birgitta och Vadstena*, Wahlström&Widstrand, Värnamo 2003

Klockars, Birgit, *Birgitta och hennes värld*, Almqvist & Wiksell, Stockholm 1971

Nordahl, Helge, *Den heliga Birgitta*, Artos, Oslo 2003.

Schuback, Karin (red.) *Birgitta- feminist, politiker och helgon*, Linköpings universitet, Linköping 2003

Stolpe, Sven, *Boken om Birgitta*, Veritas Förlag 6:e upplagan (första upplaga 1973), Stockholm 2003

Sundén, Hjalmar, *Den Heliga Birgitta. Ormungens moder som blev Kristi Brud*, Wahlströms & Widstrand, Stockholm 1973

Witt-Brattström Ebba, *"I dig blev den store Gud en liten pilt". Himmelska uppenbarelser i ett urval av Ebba Witt-Brattström*, Norstedts, Stockholm 2003

Otryckta källor

2007-05-14 Källa Nationalencyklopedin

http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=136662

2007-15-15 Källa 2007-05-15 Källa Nationalencyklopedin

http://www.ne.se..se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=705718